

Atskaite

par ZM zinātnisko projektu

Pētījuma tēma S482

“Vadlīniju izstrāde par dzīvnieku veselības apmeklējumu organizēšanu un pilotprojekta īstenošana izstrādāto vadlīniju efektivitātes novērtēšanai”

Projekta vadītāja: Laima Liepa, Dr. med. vet.,

vadošā pētniece, asociētā profesore

Projekta iesnieguma reģistrācijas Nr. 00-S0INZ03-000012

Jelgava

2024

Izpildītāji:

Laima Liepa, Dr.med.vet., vadošā pētniece

Aija Mālniece, Dr.med.vet., vadošā pētniece

Ruta Medne, Dr.med.vet., vadošā pētniece

Studējošie:

Linda Valkovska, doktorante (doktora studiju programma “Veterinārmedicīna”)

Saturs

Atskaite 2024	4
1. Zinātniskais un praktiskais pamatojums DzVA Vadlīniju izstrādei Latvijā.....	4
2. DzVA vadlīniju pilnveidošana 2024. gadā	6
3. Lauksaimniecības dzīvnieku un zivsaimniecību veterinārārstu nodrošinājums Latvijā 7	
Govju ganāmpulki.....	7
Cūku ganāmpulki	8
Mazo atgremotāju ganāmpulki.....	9
Akvakultūras uzņēmumi	11
Mājputnu ganāmpulki	12
4. DzVA ieviešanas stratēģijas analīze Latvijā.....	13

Atskaite 2024

2023. gadā Zemkopības ministrijas (ZM) finansētajā zinātniskajā projekta S464 pirmajā gadā saskaņā ar ES Dzīvnieku veselības likuma 25. pantu (Regula 2016/429), ir sagatavotas DzVA vadlīnijas, to realizācijai govju, aitu/kazu, cūku, vistu ganāmpulkos un zivsaimniecībās. 2024. gadā (projekta turpinājumā S482) ir: pirmkārt, iegūta papildus informācija (zinātniskā literatūra un pieredzes gūšanas brauciens uz Nīderlandi) par DzVA realizāciju un problēmām ES valstīs; otrkārt, uz to pamatojoties, ir pilnveidotas Dzīvniekveselības apmeklējumu DzVA vadlīnijas; treškārt, izstrādāti ieteikumi stratēģiskai DzVA ieviešanai Latvijā.

1. Zinātniskais un praktiskais pamatojums DzVA Vadlīniju izstrādei Latvijā

2024. gadā projekta dalībnieki ir iepazinušies ar katras Projektā iekļautās produktīvo dzīvnieku sugas un akvakultūru infekcijas slimību, labturības un veselības problēmu riska faktoru noteikšanas principiem, dažādu organizāciju, valstu piedāvātajām DzVA jautājumu anketām, kā rezultātā ir iegūta informācija Latvijas DzVA vadlīniju izstrādei, papildus veicamo uzdevumu saraksta izstrādei, lai veiksmīgi varētu ieviest DzVA Latvijā. Svarīgākas zinātnisko publikāciju atziņas, kas pamato iepriekšējā gadā S464 projektā veidoto DzVA Vadlīniju strukturālo un saturisko pareizību, ir lasāmas turpmākajos citātos.

No 2024. gada publikācijas “*Empowering Veterinary Herd Health Management: Insights into Education, Implementation, and Regulation Across Europe*” varam secināt, ka visaptveroša ganāmpulka veselības kontrole un problēmu novēršanas plānu (arī ārstēšanas vai ganāmpulka veselības pārvaldības plānu) izveide ir atbilstošākais Regulas (ES) 2016/429 (Dzīvnieku veselības likums) 25. pantā noteikto DzVA: “Eiropā saimniecību skaits ir ievērojami samazinājies, bet ganāmpulku lielums ir palielinājies.¹ No 2001. līdz 2021. gadam kopējais mājlopu skaits Eiropas Savienībā (ES), tostarp cūkas, liellopi, aitas un kazas, samazinājās par aptuveni 11,5% no 326 miljoniem līdz 289 miljoniem. Šīs tendences rezultātā dzīvnieku koncentrācija novietnēs palielinās Tas palielina slimību pārneses risku un liek pievērst lielāku uzmanību bioloģiskās drošības pasākumu ieviešanai un slimību profilaksei. Jāatzīmē, ka šobrīd pieaug sabiedrības spiediens uzlabot dzīvnieku labturību un aizsargāt vidi. Līdz ar to slimību kontroles mērķis ir mainījies no indivīda ārstēšanas uz ganāmpulka līmeņa aprūpi. ES valstīs laika periodā no 2001. Līdz 2023. gadam ir samazinājies ar produktīvajiem dzīvniekiem strādājošo veterinārārstu procentuālais daudzums,: liellopiem (26% līdz 23%, resp.) , ar mazajiem atgremotājiem (21% līdz 18%, resp.) un cūkām (14% līdz 13%, resp.). Iepriekš minētie faktori rada nepieciešamību attīstīt daudznozaru pieeju, kas ietver dzīvnieku veselību, labturību, veterināro un sabiedrības veselību un saimniecībām specifisku Ganāmpulka veselības pārvaldības plānu izstrādi, izmantojot pieeju “profilakse ir labāka nekā ārstēšana”. Šīs izmaiņas akumulējas, un rezultātā ir pieņemts lēmums ieviest obligātus profilaktiskos dzīvnieku veselības apmeklējumus, kas ir noteikts Regulas (ES) 2016/429 (Dzīvnieku veselības likums) 25. pantā. **Tomēr jāņem vērā ārējie (piemēram, pieejams zinošs un pietiekami apmācīts darbaspēks un tiesiskais regulējums) un iekšējie faktori (piemēram, motivācija un attieksme);- abi faktori kavē 25. pantā noteikto DzVA**

¹ Marić, M.; Manghnani, V.; Niemi, J.K.; Niine, T.; De Briyne, N.; Jansen, W. Empowering Veterinary Herd Health Management: Insights into Education, Implementation, and Regulation Across Europe. *Vet. Sci.* **2024**, *11*, 528. <https://doi.org/10.3390/vetsci11110528>

Istenošanu. Jāatzīmē, ka katrā ES valstī ir citādāka pieceja Regulas (ES) 2016/429 (Dzīvnieku veselības likums) 25. Panta ieviešanai.²

Projekta uzdevumu sekmīgai izpildei, 2024. gada 26.- 30. augustā, projekta vadītāja Laima Liepa (ERASMUS+ staff mobility finansējums) viesojās Nīderlandē (Karaliskajā Nīderlandes Veterinārārstu asociācijā, Utrehtas universitātes Veterinārmedicīnas fakultātē un Lielo dzīvnieku klīnikā (ULP), kā arī 3 lielās produktīvo dzīvnieku privātklīnikās, kurās apvienojušies 9-13 veterinārārsti), lai iepazītos ar obligāto un brīvprātīgo Fermu apmeklējumu organizēšanas pamatprincipiem un realizāciju. Fermu vizītes atbilst ES Dzīvnieku veselības likuma 25. panta prasībām. Nīderlande tika izvēlēta pieredzes gūšanā tāpēc, ka šī valsts ir visaugstāk novērtēta (saņēmusi 82% no maksimālā punktu skaita) Eiropas Veterinārās asociācijas (FVE) veiktajā ES valstu aptaujā³ par DzVA pakalpojuma realizācijas efektivitāti katrā ES dalībvalstī, un tā atbilstību Dzīvnieku veselības likuma 25. pantam.

Svarīgākie priekšnoteikumi sekmīgiem un efektīgiem DzVA Nīderlandē, ir: 1) ilgtermiņa sadarbības līguma noslēgšana starp ganāmpulka īpašnieku un privāti praktizējošu, DzVA realizācijai sertificētu veterinārārstu par regulāru šī pakalpojuma sniegšanu; 2) īpašnieku ieinteresētība īstenot DzVA savā ganāmpulkā, ko panāk ar piena pārstrādātāju un zemnieku kooperatīvu iesaisti ganāmpulka ražošanas un veselības datu analīzē, vērtēšanā, saražotās produkcijas kvalitātes prasību noteikšanā, kā arī zemnieku izglītošanā ganāmpulka veselības un AMR jautājumos; 3) zāļu (īpaši antimikrobiālo vielu) iegāde ir iespējama tikai no līguma saistībās esošā sertificētā veterinārārsta. Zāļu ražotāju vai izplatītāju firmu pārstāvji nedrīkst pārdot zāles “pa tiešo” fermu īpašniekiem vai ganāmpulka speciālistiem; 4) veterinārārstiem ir jāiegūst sertifikāts DzVA veikšanai pēcdiploma tālākizglītības kursos, citādi veterinārārsti nedrīkst iegādāties zāles no to izplatītājiem, firmām, un tās tālāk izplatīt fermeriem. Katru gadu ir jāapmeklē tālākizglītības kursi attiecīgajā jomā (5 gadu laikā veterinārārstam ir jāsakrāj 100 punkti par kursu apmeklējumu), lai nezaudētu iegūto sertifikātu.

Latvijā antimikrobiālos līdzekļus (AML) produktīvo dzīvnieku ganāmpulkos visvairāk izmanto jaundzīvniekiem - diareju, pneimoniju, septicēmijas ārstēšanai, pieaugušajiem dzīvniekiem – arī digitālā dermatīta, nekrobacilozes, vēdera dobuma vai mīksto audu bakteriālu infekciju, pēc operācijas komplikāciju, mastītu, metrīta ārstēšanai. Pēc “Par Antimikrobiālās rezistences ierobežošanas un piesardzīgas antibiotiku lietošanas plānu "Viena veselība" 2019.–2020. gadam”⁴ publicētās informācijas: “Latvijā kritiski svarīgās antibiotikas (CIA) liellopiem visbiežāk lieto mastītu, respiratoro slimību, diarejas, laminītu, uroģenitālo infekciju ārstēšanai. Cūkām visbiežāk CIA lieto respiratoro slimību, diareju, artrītu un laminītu, kā arī pēcdzemdību disgalaktiskā sindroma ārstēšanai.” “Praktizējošie veterinārārsti praksē dzīvnieku ārstēšanai visbiežāk izmanto penicilīnus un tetraciklīnus, tomēr dažkārt kā pirmā izvēle tiek izmantotas antibiotikas (AB) no CIA. Viens no iemesliem ir CIA sarakstā esošo AB salīdzinoši īsais zāļu izdalīšanās periods no dzīvnieka organisma, tātad - zemākas izmaksas dzīvnieku īpašniekam, kā arī vienkāršāks ārstēšanas režīms. Tādēļ īpaša uzmanība jāpievērš CIA lietošanas samazināšanas pasākumiem. Tāpat atšķiras praktizējošo veterinārārstu pieceja tādu dzīvnieku slimību ārstēšanai un profilaksei, kam bieži tiek lietoti AML.”

Tas nozīmē, ka DzVA laikā veterinārārstiem būs pienākums pārbaudīt e-VETIS uzskaites datus par AML izmantošanu ārstēšanā katrā ganāmpulkā, salīdzināt AML izmantošanas intensitāti

² Vet. Sci. 2024, 11(11), 528; <https://doi.org/10.3390/vetsci11110528>. <https://www.mdpi.com/2306-7381/11/11/528>

³ FEV Animal Health Law Art. 25 – Survey on visits.

⁴ Ministru kabineta rīkojums Nr. 402 Rīgā 2019. gada 14. Augustā. Par Antimikrobiālās rezistences ierobežošanas un piesardzīgas antibiotiku lietošanas plānu "Viena veselība" 2019.-2020. gadam

ar vidējiem valsts rezultātiem, kā arī novērtēt AML izmantošanas dinamiku, salīdzinot ar iepriekšējiem pārbaudes periodiem. (Vienotā elektroniskā veterināro zāļu uzskaites sistēma e-VETIS no 2024.gada jūlija jau tiek ieviesta Latvijā).

Pēdējo 12 gadu laikā Latvijā ir vērojama pārdoto AB daudzuma nepārtraukta samazināšanās. 2022. gadā lauksaimniecības dzīvnieku ārstēšanai ir pārdotas kopā 3 tonnas AB aktīvās vielas, kas ir 163,7 PCU, veidojot 20,3 mg/PCU, un tas ir gandrīz 2 reizes mazāk nekā 2010.gadā. Pēc ESVAC datiem 2022. gadā Latvijā biežāk pārdotie AML produktīvo dzīvnieku ārstēšanai ir penicilīni, aminoglikozīdi, tetraciklīni un makrolīdi. Aptuveni 7%, kas ir 0,21 tona no pārdotajām AB produktīvajiem dzīvniekiem, bija kritiski svarīgās AB cilvēku medicīnā (3.un 4. paaudzes cefalosporīni, fluorhinoloni un polimiksīni).⁵ Tādēļ nepieciešama stingra AML uzraudzība, lai nodrošinātu atbildīgu un pareizu to izvēli dzīvnieku ārstēšanā.

2. DzVA vadlīniju pilnveidošana 2024. gadā

Pašreizējās DzVA Vadlīnijās (skatīt Pielikumā) jautājumu anketas sākumā ir iekļauti biodrošības riska faktoru, labturības apstākļu novērtēšanas un infekcijas slimību izplatības, diagnostikas un profilaktisko pasākumu jautājumi. Tālākie jautājumi saistīti ar zāļu, galvenokārt AML, izmantošanu konkrētā ganāmpulka dzīvnieku ārstēšanā. Pārējie DzVA laikā analizējamie ganāmpulku dati ir sekojoši: nobeigušos, likvidēto dzīvnieku skaits un iemesli, dzīvnieku ražotās produkcijas kvalitātes rādītāji (piemēram, piena somatisko šūnu skaits, piena tauku, proteīna, urīnvielas un laktozes daudzums, vai gaļas dzīvniekiem – diennakts dzīvmasas pieaugums, u.c.), reproduktīvā darba rezultāti, ēdināšanas stratēģija un barības kvalitāte, devu sabalansētība un vielmaiņas, klibuma/ traumatisma problēmu analīze, jaundzīvnieku augšanas, veselības rādītāji, balstoties uz kuriem var spriest par slimību izplatību vai aktualitāti ganāmpulka līmenī. Tālākā ganāmpulka apskatē novērtējamie anketas jautājumi saistās ar teritorijas apskati - ārpus dzīvnieku mītnes - biodrošību (piemēram, liķu uzglabāšanu un izvešanas ceļus), barības uzglabāšanu un kvalitāti. Novietnes labturības novērtēšanu un dzīvnieku apskati veic katrai vecuma grupai atsevišķi. Biodrošības apsvērumu dēļ apskati ieteicams sākt ar jaundzimušo dzīvnieku grupas veselības novērtējumu, tad atšķirto dzīvnieku grupas novērtējumu un beidzot ar pieaugušajiem dzīvniekiem. Novietnes apskates beigās jānovērtē slimo dzīvnieku labturība, veselība, medikamentu atbildīga lietošana slimo dzīvnieku stacionārā /karantīnas zonā un jāvērtē pa vecuma grupām. Katra DzVA rezultāti obligāti jāapspriež ar ganāmpulka īpašnieku, ganāmpulka speciālistiem, kā arī īpaši uzaicinātiem - piemēram, ēdināšanas vai slaukšanas iekārtu firmas - speciālistiem. Diskusiju rezultātā vienojas par novērsamo ganāmpulka problēmu plāna uzdevumiem, kā arī par nākošās vizītes datumu. Visus DzVA rezultātus un atskaites ir jā saglabā datorā - specializētā programmā / sākotnēji Excel dokumentos. Atskaites ziņojumu ganāmpulka īpašniekam ir jānosūta vienas nedēļas laikā.

DzVA jautājumu anketā norādīto veselības un ražošanas problēmu savlaicīga konstatēšana, to cēloņu (risku faktoru) novēršana regulāru DzVA, vairāku mēnešu (dažreiz ilgākā laikā) uzlabos dzīvnieku imunitāti (tādējādi mazinās risku saslimt ar infekcijas slimībām). Papildus tam, uzlabos no dzīvniekiem iegūtās cilvēku pārtikā izmantojamās produkcijas kvalitāti, mazinās AML pielietojumu un AMR veidošanos ganāmpulkā, kā arī ganāmpulku īpašniekiem dos ekonomiskos ieguvumus. Mūsdienu zinātne ir guvusi pierādījumus, ka jebkuru produktīvo dzīvnieku, arī akvakultūru veselības problēmu (ne tikai infekcijas un invāzijas slimības) var profilaktēt, novēršot

⁵ <https://esvacbi.ema.europa.eu/analytics/saw.dll?PortalPages>

to riska faktorus. Arī daudzas ģenētiskās slimības, kas izpaužas atsevišķās vaislinieku vai māšu līnijās, var novērst, nomainot pavairošanai nederīgos īpatņus vai spermas donorus. Sabiedrības interesēs ir iegūt augstākas kvalitātes produkciju, kas ražota no veseliem un labos labturības apstākļos turētiem dzīvniekiem. Globāli svarīgi ir samazināt atgremotāju atraugu gāzu (metāna) daudzumu, ko var panākt, ganāmpulkos paturot tikai augstražīgus dzīvniekus (piemēram, gaļas ieguvei - ātraudzīgus, intensīvi audzētus, bet piena ieguvei – augsta izslaukuma atgremotājus), pagarinot dzīvnieku saimnieciskās izmantošanas periodu. Šādus rezultātus var panākt, ganāmpulkā turot veselus dzīvniekus komfortablos apstākļos, realizējot kvalitatīvu selekcijas un reprodukcijas darbu, plānveidīgi veicot slimību profilaksi, un regulāri apmācot strādniekus higiēnas principu ievērošanā. Komerציālaajos ganāmpulkos gandrīz katra slimo dzīvnieku ārstēšana atstāj kādas sekas vai blaknes uz to turpmāko veselību, produktivitāti un dzīvildzi. Līdz ar to, Eiropas Veterinārārstu asociācijas (FVE) viedokļa raksta⁶ vadmotīvs “Profilkse ir labāka par ārstēšanu: dzīvnieku veselības vizītes to nodrošina” iegūst daudz plašāku nozīmi, attiecinot profilaksi uz visa veida ganāmpulka veselības un produkcijas ražošanas problēmām, ne tikai uz pārnēsājamo slimību ierobežošanu.

3. Lauksaimniecības dzīvnieku un zivsaimniecību veterinārārstu nodrošinājums Latvijā

Šajā atskaites daļā ir analizēta pašreizējā situācija Latvijas produktīvo dzīvnieku veterinārmedicīnā, un ir aprēķināts nepieciešamo sertificēto DzVA veterinārārstu skaits, vadoties no katras projektā analizētās dzīvnieku sugas populācijas lieluma un ganāmpulku skaita, kā arī apskatītas katras sugas veterinārās apkalpošanas specifiskās problēmas Latvijā.

Govju ganāmpulki

Vienas līdz piecu govju ganāmpulki ir pavisam 45,9% no Latvijas govju ganāmpulkiem, kopā 15903 govīs, kas ir tikai 4% no visām Latvijas govīm (skatīt 3.1. tabulu). Nīderlandē obligātas DzVA ir jārealizē sākot no piecu govju ganāmpulkiem, jo no tik daudzām govīm iegūto pienu vai gaļu vairs nevar patērēt tikai ģimenes vajadzībām, bet to noteikti jārealizē pārtikas tirgū (informācija no 2024.gada augusta pieredzes gūšanas brauciena par obligāto Fermu vizīšu realizāciju Nīderlandē). Latvijā piecu un vairāk govju ganāmpulki ir pavisam 7292, t.i., 54,1% no kopējā ganāmpulku skaita, bet tajos tiek turēti 96% Latvijas govju.

⁶ FVE/020/doc/055 Adopted 10/01/2021

Govju skaita un ganāmpulku raksturojums Latvijā

Liellopu skaits saimniecībā	01.01.2024				
	Saimniecības ar attiecīgo liellopu skaitu		Liellopu skaits		
	Skaitis	%	Kopā	t.sk. slaucamās govis	t.sk. gaļas liellopi*
1	1954	14,7	1954	1 111	198
2	1642	12,4	1642	1 460	482
3-5	2393	18,0	9069	3 565	1734
6-9	1666	12,5	12314	4 641	3044
10-19	2071	15,6	28627	9 713	9045
20-29	945	7,1	22663	5 986	9460
30-49	1012	7,6	38654	8 304	19097
50-99	912	6,9	63385	13 354	32993
100-199	436	3,3	59899	15 916	25589
200-299	103	0,8	24568	8 147	8102
>=300	147	1,1	103677	46 853	8449
Kopā	13 281	100,0	368 094	119 050	118193

Nīderlandē visu Fermu vizīšu dati tiek apkopoti, analizēti un uzkrāti, izmantojot speciāli izveidotas datorprogrammas. Pateicoties šai uzskaitēi, katrs veterinārārsts spēj veikt regulāras Fermu vizītes apmēram 20 ganāmpulkos, atsevišķos gadījumos viena veterinārārsta apkalpojamo saimniecību skaits var sasniegt 40. Ja Latvijā katrs veterinārārsts apņemtās DzVA realizēt 20 ganāmpulkos (sākot no piecām govīm), tad valstī vajadzētu vismaz 1459 sagatavotus speciālistus DzVA veikšanai. Latvijā nav tik daudz veterinārārstu, un Ganāmpulka veselības konsultācijas (GVC, ko daļēji var pielīdzināt DzVA,) pašlaik veic tikai apmēram 10 veterinārārsti. Tātad DzVA sākotnēji jāievieš kā brīvprātīgu veterināro pakalpojumu, un vēlams to ieviest vispirms lielākajos ganāmpulkos, kur tas dotu dzīvnieku īpašniekiem vislielāko biodrošības un ekonomisko labumu, salīdzinot ar mazākiem ganāmpulkiem. Mazo ganāmpulku skaitam Latvijā ir tendence samazināties – vienas līdz piecu govju ganāmpulki uz 01.01.2023. Latvijā bija reģistrēti 6622, bet uz 01.01.24. - jau par 633 ganāmpulkiem mazāk - 5989. Palielinoties ekonomiskajai konkurencei un pēdējos gados augošajai inflācijai, paredzams, ka mazo ganāmpulku skaits Latvijā turpinās samazināties.

Latvijā ganāmpulki, kuros ir vismaz 50 govīs, ir pavisam 1598, t.i., 12% no kopējā ganāmpulku skaita, bet tajos atrodas 68% Latvijas govju. Ja katram privāti praktizējošam veterinārārstam vajadzētu konsultēt vismaz 15 govju ganāmpulkus, tad vajadzētu DzVA sākotnēji sagatavot 107 speciālistus (tas, pēc pašreizējiem neoficiālajiem LVB datiem, atbilst produktīvo dzīvnieku apkalpošanā specializējušos veterinārārstu skaitam). Vēlākos gados, kad papildus sagatavos šo DzVA pakalpojuma sniedzējus, arī mazākus govju ganāmpulkus varētu iekļaut obligāti konsultējamo ganāmpulku skaitā. Svarīgi atcerēties, ka vairumam šo veterinārārstu būs papildus jāsniedz DzVA pakalpojumus arī mazo atgremotāju, cūku vai vistu ganāmpulkos.

Cūku ganāmpulki

Cūku saimniecības ar vismaz 10 cūkām Latvijā pavisam ir 255, t.i., 13% no Latvijas kopējā (1913) ganāmpulku skaita, kuros atrodas 98% Latvijas cūku (skatīt 3.2. tabulu). Pēdējos gados,

Īpaši pēc Āfrikas cūku mēra diagnosticēšanas Latvijā, mazo cūku ganāmpulku skaitam ir tendence strauji samazināties. Tāpēc, kad tiks sagatavots pietiekams sertificēto DzVA speciālistu skaits, projekta S464 pirmajā gadā pieņemtais minimālais 30 sivēnmāšu daudzums varētu tikt samazināts (piemēram, līdz 10 sivēnmātēm ganāmpulkā), kuros vajadzētu obligāti veikt DzVA konsultācijas. Valstī ir tikai ir 69 saimniecības, kurās ir vismaz 50 cūkas. Latvijā cūku veterinārmedicinā vien ir specializējušies tikai daži (virs 10) veterinārārsti, kuri strādā lielākajos cūku ganāmpulkos. Vairums šo ganāmpulku pieder ārzemniekiem, kuri ir nodrošinājuši savus ganāmpulkus apkalpojošo veterinārārstu augsta līmeņa specializētās apmācības ārzemēs. Šie augsti kvalificētie veterinārārsti varētu vadīt citiem produktīvo dzīvnieku un jaukto prakšu veterinārārstiem tālākizglītības kursus, kurus arī varētu organizēt VIC. Šo sertificēto speciālistu nepieciešams mazāk, tāpēc viņu tālākizglītošanai būtu nepieciešams mazāks laika periods - trīs līdz pieci gadi. Mēs uzskatām, ka lielajos cūku kompleksos ar vairāk kā 1000 sivēnmātēm, varētu būt savs pilnas slodzes veterinārārsts, kas organizē iekšējo ganāmpulka veselības pārvaldību. Biodrošības apsvērumu dēļ viņiem nevajadzētu apmeklēt citus cūku ganāmpulkus DzVA pakalpojumu sniegšanai. Taču nolemt, cik lieliem jābūt šiem ganāmpulkiem, kuros nepieciešams savs veterinārārsts, ZM vajadzētu vēl konsultēties ar LVB un cūku audzētāju asociāciju (tas neietilpa S482 projekta uzdevumos).

3.2. tabula

Cūku skaits un sadalījums ganāmpulkos Latvijā

Cūku skaits saimniecībā	01.01.2024			
	Saimniecības ar attiecīgo cūku skaitu		Cūku skaits	
	Skaitis	%	Skaitis	%
1-9	1 658	67,3	4 707	1,7
10-50	186	7,5	3 529	1,2
51-100	17	0,7	1 185	0,4
101-500	16	0,6	2 918	1,0
501-1000	3	0,1	2 133	0,7
1001-5000	12	0,5	26 488	9,3
5001-10000	3	0,1	21 242	7,5
>10000	8	0,3	222 344	78,1
Kopā	2 465	100,0	284 546	100,0

Mazo atgremotāju ganāmpulki

Ieviešot DzVA mazo atgremotāju ganāmpulkos, jāņem vērā šīs nozares nianse Latvijā. Salīdzinot ar govju piena lopkopības un cūkkopības sektoru, mazo atgremotāju lopkopība ir mazāk attīstīta un mazāk intensīva. Latvijas teritorijā mazo atgremotāju lopkopības attīstībai ir potenciāls, jo Eiropā pieaug pieprasījums pēc šādas produkcijas. Tomēr LDC dati norāda, ka gan aitu skaits, gan kazu skaits pēdējos gados samazinās. Salīdzinot ar 2022. gadu, aitu saimniecību skaits ir samazinājies par 317 (12,2 %) un aitu skaits par 8865 (10,2 %) (skatīt 3.3. tabulu). Kazu saimniecību skaits, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājies par 363 (20,3 %), savukārt kazu skaits ir samazinājies par 1339 (11,4 %). (skatīt 3.4. tabulu). Neskatoties uz mazo atgremotāju saimniecību skaita samazināšanos, kopējais mazo atgremotāju saimniecību skaits 2023. gadā

Latvijā ir 3710. Ņemot vērā, ka lauksaimniecības dzīvnieku sektorā strādājošiem veterinārārstiem būtu jānodrošinā DzVA govju un cūku ganāmpulkos, aktuāls ir kapacitātes trūkuma jautājums DzVA regulārai realizācijai mazo atgremotāju sektorā.

Sākotnēji DzVA varētu veikt lielākajos mazo atgremotāju ganāmpulkos. Piemēram, lai nodrošinātu DzVA ieviešanu mazo atgremotāju sektorā un vizītēm pakļautu aptuveni 52% no aitu skaita būtu jāveic DzVV aitu ganāmpulkos ar dzīvnieku skaitu virs > 100 dzīvniekiem. Savukārt, lai DzVA pakļautu ap 50 % kazu, šīs vizītes būtu jāveic ganāmpulkos sākot no 21 kazas. Kamēr Latvijā nav pietiekoši daudz kvalificētu veterinārārstu mazo atgremotāju veterinārmedicīnā DzVA būtu jāievieš pēc brīvprātības principa.

3.3 tabula

Aitu skaits un sadalījums ganāmpulkos Latvijā

Aitu skaits saimniecībā	01.01.2024			
	Saimniecības ar attiecīgo aitu skaitu		Aitu skaits	
	Skaitis	%	Skaitis	%
1-5	775	33,9	2 071	2,6
6-10	364	15,9	2 883	3,7
11-15	196	8,6	2 527	3,2
16-20	156	6,8	2 781	3,5
21-50	410	17,9	13 038	16,6
51-100	199	8,7	14 145	18,1
>100	188	8,2	41 099	52,5
Kopā	2 286	100,0	78 344	100,0

3.4. tabula

Kazu skaits un sadalījums ganāmpulkos Latvijā

Kazu skaits saimniecībā	01.01.2024			
	Saimniecības ar attiecīgo kazu skaitu		Kazu skaits	
	Skaitis	%	Skaitis	%
1-5	1 016	71,3	2 289	22,1
6-10	229	16,1	1 747	16,9
11-15	58	4,1	729	7,0
16-20	29	2,0	518	5,0
21-50	65	4,6	1 974	19,1
51-100	16	1,1	1 143	11,0
>100	11	0,8	1 953	18,9
Kopā	1 424	100,0	10 353	100,0

DzVA biežumam aitu un kazu ganāmpulkos nav noteikts limits. DzVV biežumu ganāmpulkos nosaka sertificētais veterinārārsts atkarībā no ganāmpulka riskiem un konstatētajām veselības vai produktivitātes problēmām. Minimālais ieteicamais DzVA biežums mazo atgremotāju ganāmpulkos ar labu dzīvnieku veselības un menedžmenta praksi ir ne mazāk kā vienu reizi gadā. Tomēr ņemot vērā ražošanas intensitāti kombinācijā ar riska faktoriem DzVA ieteicams veikt pēc sekojošiem principiem: intensīva piena ražošana un jēru audzēšana, kā arī saimniecības, kurās, piemēram, vakcinē dzīvniekus DzVA ieteicams veikt 3 reizes gadā. Saimniecībās ar sezonālu atnešanos un sezonālu jēru audzēšanu, jāveic 2 DzVA apmeklējumi gadā. Ekstensīvās ražošanas gadījumā neatkarīgi no saimniecības lieluma DzVA jāveic divas reizes gadā. Ja veselības apmeklējumu laikā analizējot iegūtos datus saimniecība uzrāda labu sniegumu, zāļu patēriņš (īpaši antibiotiku patēriņš) nepārsniedz valstī vidējo, saimniecībā realizē profilaktiskos slimību kontroles plānus, DzVA veikšanas biežumu pēc praktizējoša veterinārārsta ierosinājuma varētu mazināt līdz 1 reizei gadā.

Akvakultūras uzņēmumi

Šobrīd Latvijā ir 69 aktīvi akvakultūras uzņēmumi. Jāuzsver, ka Latvijā zivju audzētavu reģistrs ir nepilnīgs. Pārtikas un veterinārais dienests uztur vienīgo akvakultūras uzņēmumu reģistru, kurā ir gan ekonomiski aktīvie uzņēmumi, gan pašpatēriņa zivju audzētāji, gan arī neražojošie uzņēmumi.

Regulāras dzīvnieku veselības vizītes, iespējams, ir ieviestas vairākās ES valstīs, taču jāuzsver, ka informācija nav pieejama angļu valodā. Dažās valstīs izdevās atrast dzīvnieku veselības vizīšu veidlapas nacionālajā valodā. Regulāras veselības vizītes zivju audzētavās notiek Norvēģijā. Akvakultūras uzraudzības padome, izstrādājot rekomendācijas jūras akvakultūras uzņēmumiem, iesaka veselības vizītes organizēt vismaz reizi gadā. Jāmin, ka kā pirmo zivju veselības vizīšu rādītāju uzsver vides datu ievākšanu (temperatūra, skābeklis u.c. ūdens kvalitātes rādītāji). Tiek uzvērta arī apmācību organizēšana dažādu līmeņi strādniekiem un speciālistiem.⁷

Visos ar akvakultūru saistītajos normatīvajos aktos stingrākas prasības ir jūras akvakultūrai. Latvijā pagaidām nav akvakultūras uzņēmumu, kas zivis audzē jūrā.

Saldūdens zivju audzētavām prasības nav tik stingras. Somijā ir ieviesta brīvprātīgā BKD (bakteriālās nieru slimības) kontrole, Zviedrijā šīs slimības apkarošanas gadījumā zivju audzētāji var saņemt zaudējumu kompensāciju. Zviedrijā dzīvnieku veselības vizītes akvakultūras saimniecība ir obligātas un to regularitāte atkarīga no riska grupas (1. grupa augsta riska zivju audzētavas- veselības vizītes 1x gadā; 2 . grupa vidēja riska zivju audzētavas - 2 gados vienu reizi, zema riska audzētavas 3 gados vienu reizi).⁸

Polijā ir izstrādātas lauksaimniecības dzīvnieku apmeklējumu vizīšu veidlapas dažādām dzīvnieku sugām, izņemot zivis.⁹ Francijā ir izstrādātas veselības vizītes veidlapas, taču neizdevās atrast informāciju par apmeklējuma biežumu.

EUROFISH konferencē, kas notika 7.-8. novembrī Latvijā, Lietuvas Pārtikas un Veterinārmedicīnas risku novērtēšanas institūta speciālisti uzsvēra, ka Lietuvā trūkst zivju veterinārārstu un zivju veselības speciālistu, līdzīga situācija ir arī Latvijā: šobrīd akvakultūras nozari konsultē vien daži (2-3) veterinārārsti. Lielākoties konsultācijas notiek attālināti.

Izvērtējot dažādu valstu pieredzi, svarīgākās atziņas un Latvijā ka obligāti ieviešamas ir datu reģistrācija. Ņemot vērā, ka šobrīd nav vienotas sistēmas šo datu reģistrācijai audzētavās, pirms

⁷ <https://www.asc-aqua.org/wp-content/uploads/2022/08/Criterion-2.14a-c-Fish-Health-and-Welfare-Revised-Criterion-Draft.pdf>.

⁸ <https://www.regeringen.se/contentassets/c930c908d6454988a4fa34fa8162d13a/forenklade-forutsattningar-for-ett-hallbart-vattenbruk-sou-20237>).

⁹ <https://www.wetgiw.gov.pl/publikacje/listy-kontrolne-spiwet>.

regulāro veselības vizīšu uzsākšanas būtu jāsāk datu reģistrācija katrā zivju audzētavā. Sākotnēji jāsakārto audzētavu dokumentācija.

1. Jāievieš datu reģistrācijas žurnāli audzētavās, kur regulāri tiek reģistrētas darbības: temperatūras mērījumi vismaz vienu reizi dienā; izšķīdušā skābekļa mērījumi vismaz vienu reizi dienā; ikru mirstība katrā iekārtā; zivju mirstība katrā audzēšanas vienībā (baseinā, dīķī), zāļu vielu izmantošana, kā arī to aplikācijas veids, devas ekspozīcijas laiks.
2. Zivju audzētavās jāizstrādā veselības vadības plāns un biodrošības vadlīnijas. Šobrīd Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts "BIOR" sadarbībā ar Lietuvas Republikas Lauksaimniecības ministrijas Zivsaimniecības dienestu īsteno INTERREG Latvijas-Lietuvas Pārrobežu sadarbības programmas projektu LL-00133 "Latvijas un Lietuvas apvienošanās Baltijas lašu un zandartu audzēšanas metožu pilnveidošanai, lai iegūtu ilgtspējīgākas, izturīgākas un veselīgākas zivju populācijas", kura viens no rezultatīvajiem rādītājiem būs kopīgi izstrādātas biodrošības vadlīnijas, kas tiks publicētas BIOR mājaslapā un kalpos par pamatu jebkuras zivju audzētavas biodrošības vadlīniju izstrādei, pielāgojot tās savām zivju audzētavām.
3. Projekta ietvaros izstrādāto DzVA veidlapas jautājumu sarakstu darba procesā vēlams papildināt ar saimniecībai specifiskiem jautājumiem atbilstoši katra akvakultūras uzņēmuma riska faktoriem, audzēšanas mērķiem (preču zivju audzēšana vai zivju resursu atražošana) specifiskajiem turēšanas, ēdināšanas un citiem labturības apstākļiem, kā arī, vadoties no jau zināmajām ganāmpulka veselības problēmām.

Šobrīd nav ieinteresētības no zivju audzētāju puses par šādām veselības vizītēm, kā arī nav pietiekamā daudzumā apmācīti speciālisti. Tāpēc būtu ieviešams piecu -septiņu gadu pārejas periods., kura laikā tiktu apmācīti speciālisti un sākotnēji vizītes notiktu uz brīvprātības principa. Šajā pārejas periodā būtu ieviešami biodrošības pasākumi katrā audzētavā. Lai nodrošinātu dzīvnieku veselības vizītes visos ekonomiski aktīvajos akvakultūras uzņēmumos nepieciešami vismaz pieci- seši speciālisti.

Mājputnu ganāmpulki

3.5. tabulā atspoguļoti dati par reģistrētajām mājputnu novietnēm un dzīvnieku skaitu uz 2024.gada 1. janvāri. Latvijā kopā reģistrētas 6356 novietnes, lielākoties 35,9% (2279) ir reģistrētas novietnes ar putnu skaitu 21-50, kam seko novietnes ar 11-20 mājputniem. Tikai 17% no visām novietnēm ir ar putnu skaitus virs 100 dzīvniekiem.

Dējējvistu un broileru skaits un sadalījums novietnēs Latvijā

DZĪVNIEKU SKAITS	Mājputni	Mājas vistas un gaiji	Broileri	%
visi	6356	6234	91	
1-5	309	327	27	4,9
6-10	909	1009	11	14,3
11-20	1790	1942	16	28,2
21-50	2279	2161	11	35,9
51-100	653	513	5	10,3
101-200	240	167	5	3,8
201-500	110	74	3	1,7
virs 500	66	41	13	1,0

Dējējvistu un broileru nozare Latvijā ir stabila ar ievērojamu ikgadēju kāpumu reģistrēto putnu skaitā, saražotās gaļas daudzumā un iegūto pārtikas olu skaitā. Uz 2024.gada 1.janvāri Latvijā bija reģistrēti 15 dējējvistu uzņēmumi (41 novietne), 436 mājputnu novietnes, kurām izsniegtas olu realizācijas atļaujas nelielos apjomos, 12 mājputnu novietnes, kas paredzētas gaļas ieguvei. Kopā 489 novietnes, kas iesaistītas pārtikas aprīte ķēdē. Sākotnēji vēlams DzVA veikt novietnēs, kas iesaistītas pārtikas ķēdē. Ņemot vērā lielo novietņu skaitu, relatīvi īso putnu ciklu ilgumu, veterinārārstu skaits, kas varētu nodrošināt DzVA ir nepietiekošs. Dažādus mājputnu ganāmpulkus ieteicams apmeklēt ar vismaz 72 stundu intervālu, lai izvairītos no infekcijas slimību pārneses. Pieņemot, ka reģistrētajās novietnēs, kas iesaistītas pārtikas aprītes ķēdē, kur tiek turēti putni gaļas ieguvei, gada laikā mājputni tiek turēti 8 ciklus (8 DzVA), un dējējvistu novietnēs gada laikā būtu jānodrošina 2 DzVA un ņemot vērā 72 stundu intervālu, būtu nepieciešami vismaz 11 sertificēti veterinārārsti (ja pieņem, ka katrs nedēļas laikā veiktu 2 DzVA 52 nedēļas gadā).

Mājputnu ganāmpulkos, kas iesaistīti pārtikas aprītes ķēdē, DzVA būtu jābūt obligātām un regulārām. Tomēr, ja ir nepietiekošs sertificētu veterinārārstu skaits, kas varētu veikt DzVA mājputnu novietnēs, tās sākotnēji var būt balstītas uz brīvprātības principiem. DzVA vēlams īstenot vienu reizi katra cikla laikā – tātad broileru ganāmpulkos vismaz 1x katrā dzīvnieku grupai to turēšanas laikā, dējējvistām 2x to turēšanas laikā (1x jaunputnu zonā, 1x dējējvistu zonā). DzVA ganāmpulkā var nodrošināt praktizējoši veterinārārsti. Ņemot vērā specifiskās biodrošības prasības mājputnu ganāmpulkos un potenciālo risku ganāmpulkam, ko rada apmeklētāju skaita palielināšanās, DzVA mājputnu ganāmpulkos var veikt arī uzņēmumā nodarbinātie praktizējošie veterinārārsti.

4. DzVA ieviešanas stratēģijas analīze Latvijā

Šajā nodaļā ir analizēta iespēja ieviest DzVA Latvijā 5-7 gadu laikā. Pēc kārtas dažādām projektā iekļautajām produktīvo dzīvnieku sugām ir salīdzināts dažāda lieluma ganāmpulku un pašlaik Latvijā strādājošo veterinārārstu skaits, kuri varētu veikt DzVA. Tekstā ir izcelti pasākumi, kurus nepieciešams realizēt šajā laika periodā, lai sekmīgi un efektīgi ieviestu šo veterināro pakalpojumu.

Pirmkārt, Latvijā jāsakārto likumdošana DzVA pakalpojuma sniegšanai. Latvijas Dzīvnieku Aizsardzības likumā jāparedz, ka lauksaimniecības **dzīvnieku ganāmpulka īpašnieks ir atbildīgs par regulāru dzīvnieku slimību profilakses pasākumu veikšanu**, par ganāmpulka veselības un vakcinācijas plānu izpildi, par atbildīgu zāļu vielu lietošanu, ko ieteicis līgumattiecībās esošs, DzVA pakalpojuma sniegšanai sertificēts veterinārārsts.

Valstiski ir jāizstrādā regulāra, ilgtermiņa **DzVA pakalpojuma sniegšanas sadarbības līguma juridiski pareizais teksts** (kuru pēc individuāla ganāmpulka vajadzības var papildināt), un kuru noslēdz starp ganāmpulka īpašnieku un privātpraktizējošo veterinārārstu jau pirmajā DzVA.

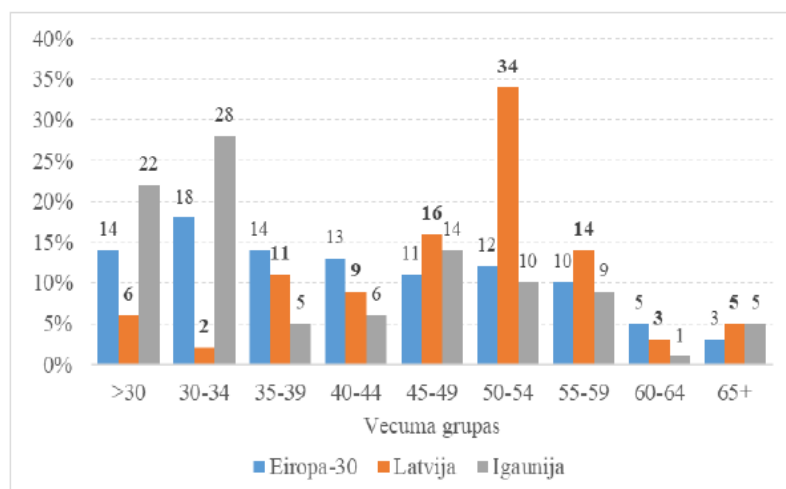
Otrkārt, DzVA perspektīvē jābūt obligātam veterinārajam pakalpojumam produktīvo dzīvnieku ganāmpulkos, bet periodā, kamēr Latvijā tiek sagatavots pietiekošs skaits sertificētu DzVA sniedzēju, pakalpojuma realizācijai jābūt balstītai uz brīvprātības principiem. Vēlams DzVA pakalpojumu sniegšanu sākt ar lielākajiem dzīvnieku ganāmpulkiem.

Pēc “Merck Veterinary Manual” informācijas, govju ganāmpulkos ar vairāk kā 2000 govīm var būt pilnas slodzes veterinārārsts ganāmpulka veselības uzraudzībai.¹⁰ Projekta ieteikums ir organizēt diskusijas ar Latvijas Veterinārārstu biedrību, par šo jautājumu, jo iespējams, ka Latvijas **ganāmpulkos, kuros ir vairāk kā 1000 govju varētu būt viena veterinārārsta pilnas slodzes prakse.** Daudzas dzīvnieku mītnes ir celtas vairāk nekā pirms 20 gadiem, kad vēl bija maz zinātnisku pierādījumu dzīvnieku veselības korelācijai ar labturības prasību ievērošanu - labturības un ganāmpulka pārvaldības nepilnības (arī darbaspēku mainība un attieksme) tajos rada daudzu slimību (gan transmisīvo, gan pārējo) masveida saslimšanas riskus. Tas pats būtu attiecināms arī uz lielākajiem pilna cikla cūku, putnu (atsevišķiem aitū/ kazu) ganāmpulkiem. **Šo veterinārārstu darba līgumu noformēšanu vajadzētu sakārtot tā, lai veterinārārsta stratēģisko lēmumu pieņemšana dzīvnieku veselības (īpaši transmisīvo slimību) kontrolē/ nodrošināšanā, biodrošībā un ārstniecisko vai obligāto profilaktisko pasākumu izvēlē, zāļu iegādē nevarētu būt atkarīga no ganāmpulku īpašnieku kāda cita, neprofesionāla apsvēruma.**

Treškārt, Latvijā DzVA vajadzētu notikt govju ganāmpulkos - ne retāk, kā vienu reizi 3 mēnešos (tajā skaitā, vienu reizi gadā veicot biodrošības, transmisīvo slimību padziļinātu analīzi); cūku ganāmpulkos - 1 reizi uzsākot katru jauno ražošanas ciklu, mājputnu ganāmpulkos - vienu reizi katrā ražošanas ciklā; zivju audzētavās ne retāk kā reizi 3 (viens pilns audzēšanas cikls karpu saimniecībās) gados.

¹⁰

<https://www.merckvetmanual.com/management-and-nutrition/health-management-interaction-dairy-cattle/the-health-management-program-in-dairy-cattle?query=health-management%20interaction%20dairy%20cattle>

Avots: autoru veidots pēc FVE (2019). Survey of the veterinary profession in Europe.

4.1. Attēls. Veterinārārstu sadalījums pa vecuma grupām Eiropā, Latvijā un Igaunijā 2019.gadā

Ceturtkārt, Latvijā trūkst sagatavotu un sertificētu speciālistu DzVA pakalpojumu sniegšanā. Kā redzams no 2019.gadā apkopotās statistikas datiem (4.1. attēlā), **Latvijā dominē pieredzējuši veterinārārsti, ar vairāk kā 10 gadu darba pieredzi.** Tas nozīmē, ka šajā vecuma grupā strādājošie lauksaimniecības dzīvnieku veterinārārsti ir praksē iepazinuši ganāmpulku veselības un darbu pārvaldības pamatprincipus, produktīvo dzīvnieku īpašnieku ražošanas problēmas, vajadzības, kā arī vairāk apguvuši komunikācijas prasmes, nekā nesen VMF beigušie speciālisti. Vairums šo veterinārārstu jau ir risinājuši dažādas ganāmpulka problēmas (atbilstoši ganāmpulka specifikai, apstākļiem un iespējām), arī izstrādājuši vakcinācijas programmas. Līdz ar to, izstrādājot kvalitatīvu DzVA tālākizglītības kursa programmu un to realizējot, **ir iespējams 5-7 gadu laikā sagatavojot pietiekoši daudz sertificētus veterinārārstus kvalitatīvai DzVA sniegšanai.** Tomēr vecāka gadu gājuma speciālisti vairāk ir tā saucamo “fermu veterinārārstu” grupā, nekā jaunie veterinārārsti, t.i., viņiem pamatalgu maksā viens ganāmpulka īpašnieks (bieži arī privātprakse ir reģistrēta fermas adresē). Līdz ar to, jāreķinās, ka daudziem vecāka gadu gājuma cilvēkiem nebūs motivācijas mācīties un daudz ko mainīt savā profesionālajā darbībā, ja līdz pensijai būs palikuši tikai daži gadi. **Tālākizglītības kursu produktīvo dzīvnieku veterinārārstu sagatavošanai DzVA realizācijā var organizēt LBTU VMF Veterinārmedicīnas izglītības centrs (VIC),** kur viena gada laikā vienreiz mēnesī notiku teorētiskās un praktiskās nodarbības fermās. Kursu vadītu VMF mācību spēki, PVD eksperti, privātpraktizējošie veterinārārsti (kuri jau veic GVK), profesionāli ēdināšanas speciālisti, kā arī vieslektori un veterinārārsti no ES valstīm, kurās jau efektīgi realizē DzVA (piemēram, no Nīderlandes). **Kursu pabeidzot, veterinārārstiem vajadzētu saņemt sertifikātu DzVA pakalpojuma sniegšanā.** Paredzams, ka tālākizglītības kursu realizācijai nepietiks tikai ar kursu dalībnieku - veterinārārstu dalības maksu. **LBTU VMF Veterinārmedicīnas izglītības centram (VIC) sadarbībā ar LVB un PVD, ir nepieciešams izveidot tālākizglītības kursa programmu DzVA realizācijā.** Pamatojoties uz to, **VIC ir nepieciešams saņemt valsts finansējumu šī tālākizglītības kursa programmas realizācijai.** Kursu programmas izveidošanai nepieciešamais laiks ir apmēram 6 mēneši, t.n., ka agrākais, kad, tālākizglītības realizāciju varētu sākt, ir 2025. gada beigas. Ja vienā kursā vienlaicīgi varētu sagatavot 25-30 speciālistus, tad četru gadu laikā būtu sagatavoti ap 100-120 sertificēti DzVA pakalpojuma sniedzēji. Tas aptvertu gandrīz visus veterinārārstus, kas praktizē produktīvo dzīvnieku veterināro pakalpojumu sniegšanu.

Piektkārt, Latvijā trūkst profesionālās DzVA datorprogrammas, lai datus varētu uzkrāt elektroniski veterinārās prakses vietās, sākotnēji ieteicams DzVA rezultātus saglabāt Excel tabulu veidā - katrā vizītē aizpildot Excel programmā izveidotas DzVA jautājumu anketas.

Sestkārt, ar 2024.gadu (pilotprojekta veidā) sāk darboties Latvijā vienotā veterināro zāļu uzskates sistēma e-VETIS, kura palīdzēs DzVA laikā kontrolēt atbildīgu AB lietošanu ganāmpulkos. Paredzamas, ka šīs programmas pilnveidošana turpināsies vēl dažus gadus. Vēlams, lai datu ievadīšana veterinārārstiem būtu vienkārša, ātra un rezultātu analīze būtu pārskatāma un viegli izmantojama DzVA laikā.

Septītkārt, Nepieciešams pārliecināt ganāmpulku īpašniekus, lauksaimniecības speciālistus, un citus DzVA ieviešanā iesaistītos darbiniekus par DzVA lietderīgumu ganāmpulka ilgtspējīgā, efektīgā ražošanā un dzīvnieku veselības nodrošināšanā, un nepieciešams ieinteresēt labprātīgā šī veterinārā pakalpojuma izmantošanā: 1) informēt, izglītot sabiedrību (ieskaitot zemniekus, citus lauksaimniecības speciālistus, ierēdņus) par AMR aktualitāti cilvēku un dzīvnieku veselībā (“vienas veselības” princips); 2) ieviest skaidrību par to, ka “slimību profilakse ir labāka par ārstēšanu” - visas saslimšanas var novērst profilakses ceļā (ieskaitot ne-transmisīvās slimības), uzlabojot labturību, biodrošību, novēršot jebkuras slimības cēloņus jeb riskus; 3) norādīt visus labumus, ko var gūt ražotājs, realizējot ganāmpulkā DzVA - īpaši izceļot ekonomiskos ieguvumus, drošas un kvalitatīvas pārtikas ražošanu, un iegūtu sabiedrības atbalstu lauksaimnieku darbībai.

Dzīvnieku veselības apmeklējumu organizēšana

Vadlīnijas

Izstrādātas ZM projektā S482 (projekta iesnieguma reģistrācijas Nr.24-00-S0INZ03-000012)

Izpildītāji:

Laima Liepa, Dr.med.vet., vadošā pētniece

Aija Mālniece, Dr.med.vet., vadošā pētniece

Ruta Medne, Dr.med.vet., vadošā pētniece

Studējošie:

Linda Valkovska, doktorante (doktora studiju programma “Veterinārmedicīna”)

Jelgava

2024

Saturs

1. Dzīvniekveselības apmeklējumu vadlīnijas (kopīgie metodiskie principi).....	3
2. DzVA ganāmpulkā veicamie pasākumi	7
3. Diskusija ar ganāmpulka īpašnieku, speciālistiem	9
4. DzVA atskaites ziņojuma sagatavošana	10
5. Govju ganāmpulku dzīvnieku veselības apmeklējumu (DzVA) vadlīnijas.....	11
6. Slaucamo govju ganāmpulka pirmā dzīvnieku veselības apmeklējuma (DzVA) veidlapa.....	12
7. Cūku ganāmpulka pirmā dzīvnieku veselības apmeklējuma (DzVA) veidlapa.....	20
8. Aitu un kazu ganāmpulku dzīvnieku veselības vizīšu (DzVA) vadlīnijas	20
9. Aitu un kazu ganāmpulku pirmās dzīvnieku veselības vizītes (DzVA) veidlapa	27
10. Akvakultūras dzīvnieku ganāmpulka veselības apmeklējumu (DzVA) vadlīnijas	31
11. Akvakultūras dzīvnieku ganāmpulka pirmā (audita) DzVA veidlapa	33
12. Dējējvistu un broileru ganāmpulku dzīvnieku veselības apmeklējumu (DzVA) vadlīnijas.....	36
13. Dējējvistu un broileru pirmā dzīvnieku veselības apmeklējuma (DzVA) veidlapa	Error!

Bookmark not defined.

1. Dzīvniekveselības apmeklējumu vadlīnijas (kopīgie metodiskie principi)

Dzīvniekveselības apmeklējumu (DzVA) vadlīnijas ir sagatavotas saskaņā ar Eiropas Savienības (ES) normatīvo aktu - Regulas 2016/429 25. panta prasībām, kas nosaka ES dalībvalstīm nodrošināt praktizējošo veterinārārstu dzīvnieku veselības apmeklējumus objektos (dzīvnieku ganāmpulkos), kuri rada risku, piemēram, tie objekti, kas iesaistīti pārtikas aprītē. Regulas prasības stājas spēkā no 2021. gada 21. aprīļa.

Eiropas Veterinārārstu federācijas (FVE) oficiālais viedoklis pausts dokumentā (*FVE/020/doc/055*), ka regulāriem DzVA ir liels potenciāls uzlabot dzīvnieku veselību un labturību, samazināt antibiotiku lietošanu, uzlabot lopkopības ilgtspējību, ražošanas ekonomisko efektivitāti, un komerciāliem nolūkiem ražotās pārtikas izejvielu kvalitāti.

DzVA mērķis ir nodrošināt:

1. savstarpēju sadarbību un informācijas apmaiņu starp dzīvnieku īpašnieku un praktizējošo veterinārārstu par:

- 1.1. dzīvnieku veselību,
- 1.2. biodrošību,
- 1.3. zāļu, tostarp, antimikrobiālo zāļu lietošanu;
- 1.4. slimību uzraudzību un profilaksi u.c.

2. dzīvnieku veselības (īpaši infekcijas slimību) un labturības problēmu savlaicīgu diagnosticēšanu/ noteikšanu, efektīvu to novēršanu, savlaicīgu reaģēšanu ārkārtas situācijās.

DzVA realizācijas rezultātā:

- 2.1. uzlabosies dzīvnieku veselība, labturība;
- 2.2. tiks nodrošināta savlaicīgai slimību diagnostika un efektīva profilakse, t.sk. samazināsies slimo dzīvnieku skaits un dzīvnieku mirstība;
3. tiks veicināta antimikrobiālo zāļu atbildīga lietošana, samazinot antimikrobiālās rezistences izplatības riskus.

Papildus paaugstināsies dzīvnieku produktivitātes kvalitātes un kvantitātes rādītāji, kas uzlabos Latvijas dzīvnieku ganāmpulku īpašnieku ekonomiskos rādītājus un konkurētspēju ES vienotā tirgū;

Regulāru DzVA rezultātā tiks radīti apstākļi cilvēku un dzīvnieku veselības veicināšanai un saglabāšanai, tostarp pārtikas izraisītu slimību samazināšanai un nekaitīgas un kvalitatīvas pārtikas aprītes nodrošināšanai (t.i. savlaicīgi konstatējot nekvalitatīvu un cilvēku veselībai kaitīgu dzīvnieku izcelsmes produktu, izņemšana no pārtikas aprītes).

DzVA veikšanas kopīgie pārnēsājamo slimību izplatīšanās riski dažādu sugu dzīvnieku ganāmpulkos ir sekojoši:

- kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība reģionā;
- ganāmpulka ģeogrāfiskais novietojums riska ganāmpulka tuvumā;
- kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība ganāmpulkā;
- jaunu dzīvnieku ieviešana ganāmpulkā;
- saimniekošanas veida maiņu ganāmpulkā;
- jauktu sugu ganāmpulks;
- liels dzīvnieku skaits ganāmpulkā;
- dzīvnieku veselības stāvokļa, dzīvnieku produkcijas kvalitātes vai produktivitātes straujas izmaiņas ganāmpulkā.

NB DzVA ir nepieciešams veikt visos ganāmpulkos, kur konstatēts kāds no iepriekš minētajiem riskiem un kur regulāri dzīvnieku ārstēšanā pielieto recepšu zāles.

DzVA organizēšanas galvenie pamatprincipi:

1. Latvijā DzVA ganāmpulkos ir organizējami obligāti. Kamēr nav iespējams DzVA līgumu slēgt ar DzVA pakalpojuma sniegšanā sertificētu veterinārārstu, DzVA realizējami uz brīvprātības principiem. DzVA ir regulārs maksas veterinārais pakalpojums, ko veic aktīvi praktizējoši sertificēti veterinārārsti.
2. Maksu par apmeklējumu veic ganāmpulka īpašnieks, un tā ir atkarīga no veterinārārsta DzVA pakalpojuma rezultatīvai veikšanai nepieciešamā laika.
3. Lai panāktu ganāmpulkā DzVA realizācijas gaitā sekmīgu dzīvnieku veselības vai produktivitātes problēmu novēršanu un turpmāku to uzlabošanu, ir nepieciešams pakalpojumu veikt regulāri kādā laika periodā.

3.1. Šajā nolūkā, ieteicams slēgt līgumu starp pakalpojuma sniedzēju (praktizējošu sertificētu veterinārārstu) un pakalpojuma saņēmēju (ganāmpulka īpašnieku) par regulāru DzVA veikšanu ganāmpulkā kādā noteiktā laika periodā.

3.2. Ieteicams noslēgt pakalpojuma līgumu uz pēc iespējas garāku laika periodu vai beztermiņa līgumu.

3.3. DzVA laikā ganāmpulkā veterinārārsts drīkst veikt arī citus veterināros pakalpojumus, kuru sniegšanas un samaksas nosacījumus atrunā, noslēdzot līgumu.

DzVA realizācijas ganāmpulkos kopīgie pamatprincipi.

DzVA pakalpojuma veiksmīgai realizācijas un rezultātu sasniegšanas pamatā ir:

ilgstoša, savstarpēja sadarbība starp ganāmpulka īpašnieku, ganāmpulka speciālistiem un veterinārārstu;

1. ganāmpulka īpašnieka, speciālistu uzticēšanās veterinārārsta kompetencei, un vēlmei palīdzēt veselības u.c. ganāmpulka problēmu risināšanā, un attiecīgi īpašnieka, speciālistu vēlmei izpildīt savstarpējās diskusijās izstrādāto ganāmpulka problēmas novēršanas plānu, vakcinācijas vai attārpošanas plānu, u.c. veterinārārsta ierosinātos pasākumus dzīvnieku labturības uzlabošanā;

2. ganāmpulka īpašnieks sniedz visus ar ganāmpulka veselību, veterināro zāļu (īpaši antimikrobiālo līdzekļu) lietošanu, produkcijas kvalitāti, reprodukcijas darbu u.c. veterinārārstam nepieciešamos datus;

3. veterinārārsts garantē ganāmpulka sensitīvo datu neizpaušanu trešajām personām - konfidencialitāti, izņemot Pārtikas un veterinārajam dienestam (PVD) iesniedzamos datus par ganāmpulkā esošām pārnēsāmajām slimībām, zāļu uzskaiti (īpaši AB pielietošanu), kā arī par smagiem pārkāpumiem dzīvnieku labturībā.

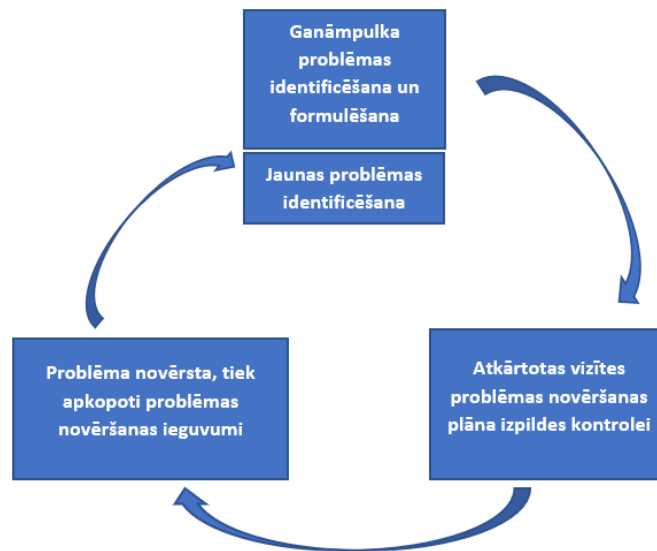
DzVA ir regulārs, ciklisks pakalpojums (skat. 1. attēlu), kurš balstīts uz pasaulē jau ilgstoši pielietotajiem dzīvnieku ganāmpulku veselības apmeklējumu metodiskajiem principiem^{1,2}, sastāv no:

- ganāmpulka veselības vai produktivitātes, produkcijas kvalitātes problēmas identificēšanas apmeklējuma;

¹ O.M. Radostits. Herd Health. Food Animal Production Medicine. 3rd Ed., W.B.Saunders company, USA, 2001, 884 pp.

² J. Noordhuizen. The Dairy Herd Health and Management Book. A guide for veterinarians and dairy professionals. Context, UK, 2012, 472 pp.

- atkārtotām problēmas novēršanas plāna (vai vakcinācijas plāna) izpildes kontroles apmeklējumiem, kuros kontrolē ar attiecīgās ganāmpulka problēmas atrisināšanu saistītos ganāmpulka veselības un produktivitātes datus; bet strauju ganāmpulka dzīvnieku veselības rādītāju izmaiņu gadījumā- veic slimību diagnostiku un cēloņu noskaidrošanu;
- sekmīgas problēmas novēršanas rezultātu apkopošanas apmeklējumus, kuros identificē/izvirza jaunu veselības vai produktivitātes, produkcijas kvalitātes problēmu, kuru nākošajā laika periodā novērst, kam seko nākošais problēmas novēršanas kontroles atkārtoto apmeklējumu cikls.

1. attēls. **DzVA ir regulārs, ciklisks pakalpojums**- pēc vienas sekmīgas ganāmpulka dzīvnieku veselības problēmas novēršanas tiek izvirzīta atrisināšanai nākošā ganāmpulka problēma.

DzVA var būt specializēti:

1. DzVA - ganāmpulka veselības audits vienu reizi gadā visu produktīvo dzīvnieku sugu ganāmpulkos. Šajā vizītē ganāmpulkam tiek izstrādāts jauns infekcijas un parazitāro slimību profilaktisko pasākumu plāns; tiek sagatavots jauns slimību ārstēšanas plāns; zāļu vielu izmantošanas (īpaši AB) kontroli ganāmpulkos vai - govju ganāmpulkos – ik pa 3 mēnešiem; cūku ganāmpulkos- katra reproduktīvā cikla sākumā; aitu/kazu ganāmpulkos - 1 reizi gadā; mājputnu ganāmpulkos - broileru ganāmpulkos vismaz 1 reizi katrai dzīvnieku grupai reprodukcijas cikla laikā, dējējvistām 2 reizes to turēšanas laikā (1 reizi - jaunputnu zonā, 1 reizi - dējējvistu zonā); zivju audzētavās ne retāk kā reizi 3 gados (viens pilns audzēšanas cikls karpu saimniecībās).
2. DzVA kādas konkrētas ganāmpulka problēmas risināšanai var notikt biežāk, balstoties uz brīvprātības principiem - pēc savstarpējas vienošanās veterinārārstam ar ganāmpulka īpašnieku. (Piemēram, veiksmīga reproduktīvā darba norisei nepieciešams govju ganāmpulkos ierasties vismaz 1-2 reizes mēnesī)
3. Ārpuskārtas (neatliekamais) DzVA, ja ganāmpulkā aktualizējies kāds no riska faktoriem pārnēsājamo slimību profilakses vai novēršanas gadījumos, vai radušās aizdomas par kādas šīs grupas slimības klīnisko pazīmju parādīšanos ganāmpulkā.

DzVA pakalpojuma realizācijā ir izdalāmi sekojoši etapi:

1. sagatavošanās apmeklējumam (veterinārārsta darba kabinetā);
2. apmeklējums ganāmpulkā;
3. apmeklējuma atskaites ziņojuma sagatavošana (veterinārārsta darba kabinetā).

1. DzVA sagatavošanās periodā tiek izpētīti ganāmpulka vispārējie dati, dzīvnieku slimību uzskaites, ārstēšanas, produktivitātes, un citi digitalizētie uzskaites dati, piemēram, no e-VETIS, Lauksaimniecības datu centra (LDC):

1.1. lai gūtu priekšstatu vai izvirzītu hipotēzi par iespējamām veselības (primāri pārnēsājamo slimību), dzīvnieku audzēšanas vai produktivitātes problēmām ganāmpulkā.

1.2. Ja ganāmpulka īpašnieks aicina novērst kādu konkrētu ganāmpulka problēmu, tad iespējams pieprasīt piekļuvi specifiskiem saimniecībā specializētās datorprogrammās uzglabātiem uzskaites datiem (piemēram, automātisko dzīvnieku veselību, kondīciju, aktivitāti u.c., uzraugošo datorprogrammu, sensoru, slaukšanas iekārtu vai specializēto veterināro profesionālo datorprogrammu datiem), arī iepriekš veikto diagnostisko izmeklējumu rezultātiem, vakcinācijas programmai, ārstēšanas plāniem, ja tas nepieciešams konkrētās problēmas analīzē.

1.3. Neatliekama DzVA gadījumā, ja ir aizdomas par kādas jaunas infekcijas slimības pazīmēm ganāmpulka dzīvniekiem, ir jārīkojas saskaņā ar “Veterinārmedicīnas likumu”. Steidzami ziņojamās slimības ir noteicis PVD, balstoties uz Regulu (ES) 2020/2002. Par reģistrējamo slimību, kas nav iekļautas ziņojamo sarakstā, konstatēšanu ganāmpulkā ir jāinformē PVD, lai tur reģistrētu, kāda infekcijas slimība diagnosticēta ganāmpulkā.

1.4. DzVA sagatavošanās periodā **tiek izveidota veidlapa ar jautājumu sarakstu konkrētam** ganāmpulkam un vienam no mērķiem:

1.4.1. ganāmpulka veselības un produktivitātes pirmajam apmeklējumam jeb auditam. Nepieciešamības gadījumā – sagatavo anketu specializētai ganāmpulka biodrošības, infekcijas slimību, antimikrobiālo vielu un labturības situācijas analīzes veikšanai ganāmpulkā. Katrai dzīvnieku sugai pirmajā DzVA noskaidrojamie jautājumi norādīti turpinājumā - pēc DzVA vispārīgajiem principiem, kas palīdz identificēt ganāmpulkā esošās veselības (īpaši pārnēsājamo slimību), antimikrobiālo līdzekļu neatbilstošas lietošanas vai ar ražotās produkcijas kvalitāti saistītās problēmas. Sarakstā iekļaujamo jautājumu daudzumu veterinārārsts var mainīt, arī papildināt, atbilstoši konkrētajam DzVA mērķim, ganāmpulka saimnieciskās ražošanas mērķim, turēšanas veidam, dzīvnieku šķirnei, vecuma grupai u.c. specifiskiem nosacījumiem.

NB Ērtākai ganāmpulka apmeklējumu datu uzskaitē, analīzei un arhivēšanai, ieteicams veidlapu sagatavot Excel programmā, kamēr Latvijā nav izveidota vienota DzVA datorprogramma

1.4.2. konkrētas ganāmpulka problēmas novēršanai.

Jautājumu sarakstu gatavo attiecīgi katrai dzīvnieku sugai, katrai veselības vai produktivitātes problēmai atbilstošu jautājumu sarakstu, kas palīdz:

1.4.2.1. fiksēt sākotnējo veselības (īpaši infekcijas slimību), biodrošības, antimikrobiālo vielu lietošanas, labturības un produktivitātes situāciju ganāmpulkā;

1.4.2.2. analizēt problēmas cēloņus (veikt visu slimību risku novērtējumu) ganāmpulkā;

1.4.2.3. izejot no DzVA iegūtajām jautājumu atbildēm, sagatavot efektīvu, uz rezultātu orientētu ganāmpulka problēmas novēršanas plānu (infekcijas slimību gadījumā pievienot arī ganāmpulka vakcinācijas plānu, invāziju - ganāmpulka pretparazitāro pasākumu jeb attārpošanas plānu; arī citu, biežāk sastopamo slimību ārstēšanas plānu).

2. DzVA ganāmpulkā veicamie pasākumi

(jautājumu anketās reģistrējamie dati)

2.1. Saimniecības ganāmpulka vispārējo datu iegūšana:

- 2.1.1. ganāmpulka reģistrācijas numura, adreses, īpašnieka dati;
- 2.1.2. ganāmpulka dzīvnieku identifikācijas kvalitātes novērtējums;
- 2.1.3. ganāmpulka dzīvnieku skaita, šķirņu, produktivitātes rezultāti;
- 2.1.4. saimniecības plānotie sasniedzamie mērķi 5 gadu perspektīvē;
- 2.1.5. ganāmpulka biodrošības plāna esamība, kvalitāte;
- 2.1.6. ganāmpulkā jau zināmo veselības, u.c. problēmu uzskaitījums;
- 2.1.7.-ar saslimšanu saistītie veselības un produktivitātes rādītāji
- 2.1.8. dzīvnieku likvidācijas un nobeigšanās gadījumu analīze
- 2.1.9. zāļu (īpaši antimikrobiālo līdzekļu (AML) uzskaites rezultāti, (no e-VETIS), to izvēles un lietošanas stratēģija dažādu slimību ārstēšanā;
- 2.1.10. dzīvnieku barības kvalitātes analīžu rezultāti, barības deva

2.2. Ganāmpulka novietnē un tās apkārtnē novērtējamie parametri:

- 2.2.1. biodrošības novērtēšana;
 - 2.2.1.1. novērtē attiecīgās sugas ganāmpulkiem pārnēsājamo slimību riskus;
 - 2.2.1.2. novērtē ievesto vai slimo dzīvnieku karantinēšanas iespējas novietnē;
 - 2.2.1.3. novērtē neatliekamo biodrošības pasākumu plānu;
 - 2.2.1.4. novērtē fermas teritorijai izstrādāto loģistikas plānu;
 - 2.2.1.5. novērtē dzeramā ūdens, barības ieguves un uzglabāšanas biodrošību;
 - 2.2.1.6. novērtē liķu un mēslu uzglabāšanas vietu norobežošanu no ārējās vides.
- 2.2.2. novērtē veterināro zāļu vielu (īpaši AML) atbildīgas lietošanas principu ievērošanu (uzglabāšanu, ārstēšanas plānu izpildi, efektivitāti - pa slimību, dzīvnie
- 2.2.3. Dzīvnieku veselības novērtēšana:
 - 2.2.3.1. ganāmpulkā jau esošo infekcijas slimību esamība, to diagnostika un profilakses/ ārstēšanas plāns;
 - 2.2.3.2. kādas jaunas slimības (aizdomas uz infekcijas slimību) simptomi;
 - 2.2.3.3. ar infekcijas slimībām slimo dzīvnieku karantinēšanas iespējas;
 - 2.2.3.4. jaunas slimības savlaicīga diagnostika, un ārstēšanas plāna izstrāde.
- 2.2.4. Dzīvnieku labturības novērtējums:
 - 2.2.4.1. uzglabās barības un dzeramā ūdens kvalitātes organoleptiska novērtēšana novietnē, tās apkārtnē, noliktavās, ganībās, ūdens ieguves vietās, u.c.;
 - 2.2.4.2. barības un dzeramā pieejamība un kvalitāte visiem dzīvniekiem;
 - 2.2.4.3. dzīvnieku turēšanas apstākļu novērtējums ganāmpulkā:
 - 2.2.4.3.1. dzīvnieku grupēšanas principi;
 - 2.2.4.3.2. gaisa kvalitāte;
 - 2.2.4.3.3. dzīvnieku guļvietu higiēna un komforts;
 - 2.2.4.3.4. grīdu seguma materiāls, kvalitāte, tīrība, dzīvnieku pārvietošanās gaitenšos, ēdināšanas un citās pulcēšanās zonās;
 - 2.2.4.3.5. ganībās turētiem dzīvniekiem - ganību ceļu kvalitātei, zonas pie barības galdiem, dzirdināšanas vietām

2.2.4.4. dzīvnieku vispārējā veselības stāvokļa novērtējums (to veic vispārīgi novērojot ganāmpulka dzīvniekus, ejot cauri inspicējamai dzīvnieku grupai) notiek katrai dzīvnieku sugai specifiski, bet visām sugām kopīgi:

2.2.4.4.1. dzīvnieku stresa līmeņa novērtējums;

2.2.4.4.2. dzīvnieku ķermeņa kondīcija;

2.2.4.4.3. vairākiem dzīvniekiem līdzīgas klīniskās pazīmes, īpaši - klibošana, klepošana, diareja, anoreksija, nespēks;

2.2.4.5. jaunu saslimšanu vai ražotās produkcijas gadījumā tiek veikta savlaicīga slimību diagnostika

2.2.4.6.-saslimšanu gadījumā, DzVA laikā var veikt arī akūto pacientu ārstēšanu, izstrādāt jaunu ārstēšanas vai profilakses plānu.

3. Diskusija ar ganāmpulka īpašnieku, speciālistiem

Ja ir nepieciešams kādas konkrētas ganāmpulka problēmas risināšanā, uz diskusiju (pēc ganāmpulka apskates) ieteicams pieaicināt ganāmpulku apkalpojošo uzņēmumu speciālistus, piemēram, dzīvnieku audzētāju kooperācijas vai produkcijas pārstrādes uzņēmuma pārstāvi, ēdināšanas konsultantu, barības ražotāju vai piegādātāju pārstāvji, agronoms, tehnoloģiskās iekārtas apkalpojošo firmu darbinieki, u.c.

3.1. Diskusijā veterinārārsts īsi ziņo par DzVA atrastajām novirzēm no vēlamā snieguma, problēmām, cēloņiem; diskutē par problēmas novēršanas iespējām;

3.1.1. **Primāri ir jānovērš visas ar biodrošību un pārnēsāmajām slimībās saistītās ganāmpulka problēmas.**

3.2. Diskusiju ceļā izveido ganāmpulka **problēmas novēršanas Plānu:**

3.2.1. vienojas par Plāna realizācijas beigās sasniedzamajiem mērķiem;

3.2.2. vienojas par Plānā veicamajiem pasākumiem vai uzdevumiem, to izpildes termiņiem, un atbildīgajiem darbiniekiem;

3.2.3. Ja ganāmpulkā nepieciešams veikt pārnēsājamo slimību ierobežošanu, tad Plānam pievieno šo slimību profilaktisko pasākumu plānu. Katru gadu ganāmpulkā atjauno arī citu slimību ārstēšanas plānus.

3.3. Atkārtotajos DzVA pārbauda un apspriež plāna izpildes gaitu, novērtē DzVA starpperiodā konstatētās izmaiņas AML izmantošanā, ganāmpulka veselības rādītājos (salīdzina ar iepriekšējo DzVA veselības problēmu indikatoru rezultātu dinamiku, e-VETIS rezultātus, u.c.).

3.3.1. Ja kādas ganāmpulka veselības problēmas risināšanas rezultāti neuzlabojas (atbilstoši nospraustajam mērķim) Plānu nepieciešams korigēt vai mainīt.

4. DzVA atskaites ziņojuma sagatavošana

DzVA atskaites ziņojuma sagatavošana ir obligāta katra DzVA sastāvdaļa. Atskaiti ir jāpagatavo rakstiski, jā saglabā arhīvā papīra A4 formātā vai datorā atsevišķā DzVA atskaišu mapē, ko, pēc PVD inspektoru pieprasījuma, ir jāuzrāda. Ganāmpulka īpašniekam jāsaņem vienu atskaites ziņojuma eksemplāru 7 dienu laikā pēc veiktā DzVA.

Atskaiti raksta teksta veidā, bet secīgi **iekļaujot nepieciešamo informāciju:**

4.1. DzVA datumu un laiku.

4.2. DzVA pakalpojumu sniedzēja - sertificēta veterinārārsta vārdu, uzvārdu, kontaktinformāciju u.c.

4.3. ganāmpulka identifikācijas datus;

4.4. ganāmpulka īpašnieka vārdu, uzvārdu un kontaktinformāciju. Nosaukt arī DzVA laikā inspekcijā un diskusijās piedalījušos speciālistus;

4.5. vizītē noskaidrotos galvenos produktivitātes un veselības rādītājus (īpaši, kas primāri vai sekundāri saistās ar risināmo veselības problēmu).

4.6. DzVA ganāmpulka veselības un produkcijas kvalitātes indikatoros (datos) konstatētās novirzes no vēlamā snieguma.

4.7. vizītē konstatētās problēmas un primāri risināmo ganāmpulka problēmu.

4.8. ganāmpulka problēmas (-u) novēršanas **Plāns** ir obligāta atskaites ziņojuma sastāvdaļa.

Plāns ir balstīts uz diskusijās apspriestajiem, reāli paveicamiem uzdevumiem:

4.8.1. norāda galvenos Plāna sekmīgas realizācijas beigās sasniedzamos mērķus vai rezultātus (indikatorus- piem., samazināt antibiotiku lietošanu ganāmpulkā, konkrētu veselības rādītāju vai labturības uzlabojumus, piena SŠS samazināšanos, izslaukuma kāpinājumu, u.c.);

4.8.2. Plānā veicamos uzdevumus jānoformulē koncentrēti un skaidri saprotami, norādot izpildes termiņš un atbildīgo darbinieku;

4.8.3. pārnēsājamo slimību problēmas gadījumā pievieno vakcinācijas plānu vai attārpošanas plānu;

4.8.4. pievieno izstrādāto (vai atjaunoto) slimību ārstēšanas plānu;

4.8.5. Atskaites beigās norāda nākošā, atkārtotā apmeklējuma datumu.

5. Govju ganāmpulku dzīvnieku veselības apmeklējumu (DzVA) vadlīnijas

DzVA govju ganāmpulkos realizējami saskaņā ar iepriekš aprakstītajiem, dažādām produktīvo dzīvnieku sugām kopīgajiem DzVA organizēšanas un realizācijas pamatprincipiem.

DzVA govju ganāmpulkos realizējami **obligāti visos ganāmpulkos, kur dzīvnieku skaits ir lielāks par 5 govīm**, ja ganāmpulku apkalpo DzVA pakalpojumam sertificēts veterinārārsts. Kamēr Latvijā nav sertificētu DzVA speciālistu, šo pakalpojumu var darīt balstoties uz brīvprātības principiem, - uz aktīvi praktizējoša sertificētā veterinārārsta un ganāmpulka īpašnieka savstarpēju vienošanos, un tai sekojošu obligātu DzVA pakalpojuma līguma noslēgšanu, par sadarbību ganāmpulka dzīvnieku vispārējā veselības stāvokļa regulārā kontrolē, tā uzlabošanā (īpaši pārnēsājamo slimību novēršanā), kā arī ražotās produkcijas kvalitātes un kvantitātes paaugstināšanā.

DzVA govju ganāmpulkos realizējami, kā praktizējošu sertificētu veterinārārstu veikts regulārs maksas pakalpojums.

Īpaši svarīgi DzVA veikt visos govju ganāmpulkos, kuros ir kāds no sekojošiem **biodrošības riskiem**:

- kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība reģionā;
- kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība ganāmpulkā;
- jaunu dzīvnieku imports vai eksports ganāmpulkā;
- jauktu sugu ganāmpulks;
- ganāmpulka lielums;
- govju eitanāzijas vai nobeigšanās gadījumu skaita palielināšanās;
- citu veselības problēmu vai piena kvalitātes izmaiņas ganāmpulkā.

Citas biežāk konstatētās un novēršamās govju ganāmpulku veselības problēmas ir: reproduktīvās, mastīta un slaukšanas higiēnas, klibuma, vielmaiņas slimību, ēdināšanas, teļu veselības un izaudzēšanas problēmas, kā arī paaugstinātas dzīvnieku piespiedu likvidācijas vai nobeigšanās problēmas, zema slaucamo govju ražība.

DzVA biežumam vai govju skaitam ganāmpulkos nav noteikts limits, bet DzVA **biodrošību, infekcijas slimību risku un labturību ganāmpulkos obligāti ir jānovērtē 1 reizi gadā**. **Antimikrobiālo līdzekļu (AML) izlietojumu, pārējo ganāmpulka veselības un ražotās dzīvnieku produkcijas kvalitātes novērtējumu obligāti jāveic visos komerciālajos slaucamo govju ganāmpulkos vismaz vienu reizi trijos mēnešos, un kuros regulāri dzīvnieku ārstēšanā izmanto recepšu zāles**. Brīvprātīgo DzVA biežumu konkrētā ganāmpulkā nosaka DzVA pakalpojumu sniedzējs, vienojoties ar ganāmpulka īpašnieku. Tas atkarīgs no ganāmpulkā risināmām problēmām un veicamajiem uzdevumiem.

6. Slaucamo govju ganāmpulka pirmā dzīvnieku veselības apmeklējuma (DzVA) veidlapa

DzVA veidlapas jautājumu sarakstu veido praktizējošs sertificēts veterinārārsts pirms apmeklējuma ganāmpulkā, atbilstoši katra govju ganāmpulka riska faktoriem, specifiskajiem turēšanas, ēdināšanas un citiem labturības apstākļiem, kā arī vadoties no jau zināmajām ganāmpulka veselības problēmām.

Veidlapa ir veterinārārsta analītiskā darba lapa. Tā var saturēt ganāmpulka sensitīvos datus, un veidlapa paliek tikai veterinārārsta lietošanā, un tiek uzglabāta ganāmpulka apmeklējumu rezultātu arhīvā (speciālā DzVA datorprogrammā, Excel programmas datnē vai izdrukātu A4 formāta lapu veidā).

Pirmā jeb audita DzVA veidlapā iekļaujamie jautājumi veselības problēmu identifikācijai slaucamo govju ganāmpulkā:

1. Saimniecības reģistrācijas dati:

- 1.1. Saimnieka, vārds uzvārds:
- 1.2. Saimniecības nosaukums:
- 1.3. Adrese:
- 1.4. Novietnes Nr:
- 1.5. Ganāmpulka Nr:
- 1.6. Telefona Nr, epasts:

Mērķis: reģistrācijas dati kalpo kā apstiprinājums reģistrētai, legālai dzīvnieku turēšanai. Kā arī nepieciešamības gadījumā ļauj no Lauksaimniecības datu centra (LDC) iegūt daļu no saimnieciskajiem rādītājiem (piemēram, dzīvnieku kustību, ražību, aktuālos reprodukcijas darba rādītājus u.c.), ļauj salīdzināt LDC reģistrētos datus un reālo situāciju ganāmpulkā.

2. Vispārīgie dati par govju ganāmpulku:

- 2.1. govju šķirnes ganāmpulkā;
- 2.2. ganāmpulka saimnieciskais/ ražošanas mērķis;
Piemēram, gaļas vai piena ražošanai, šķirnes dzīvnieku audzēšanai, dzīvnieku eksportam, vai citi mērķi, piem., teritoriju noganīšanai, šķirnes genofonda saglabāšanai).
- 2.3. kāds ir ganāmpulka attīstības mērķis tuvākajiem pieciem gadiem (īpašnieka skatījumā);
- 2.4. slaucamo govju kopējais skaits (ID reģistrācijas LDC, krotāliju esamība). No tām:
 - 2.4.1. pieaugušās slaucamās govīs, no tām:
 - 2.4.1.1. pirmpienes jeb pirmās laktācijas govīs;
 - 2.4.1.2. divu un vairāk laktāciju govīs.
 - 2.4.2. ataudzējamās teles (remontdzīvnieki), no tām:
 - 2.4.2.1. negrūsnās teles;
 - 2.4.2.2. grūsnās teles;
 - 2.4.3. jaundzimušo teļu skaits līdz atšķiršanai;
 - 2.4.4. vaislas buļļu skaits (ja reprodukcijā izmanto dabīgo govju aplecināšanu).
- 2.5. Pašlaik esošās, jau zināmās ganāmpulka veselības vai produktivitātes problēmas (īpašnieka, speciālistu skatījumā).

3. Ganāmpulka slimību un produktivitātes problēmu indikatori:

- 3.1. Ganāmpulkā esošās/ diagnosticētās **infekcijas slimības** (nosaukt visas):
 - 3.1.1. kuras dzīvnieku grupas ir infekcijas slimību skartas?
 - 3.1.2. vai / kādi infekcijas slimību profilakses pasākumi jau tiek veikti;
 - 3.1.3. vai ganāmpulkā ir izstrādāts vakcinācijas plāns;
 - 3.1.4. vai ir iespējas atdalīt slimos dzīvniekus no pārējā ganāmpulka;
 - 3.1.5. vai pašlaik ir ar infekcijas slimībām klīniski slimi dzīvnieki ganāmpulkā? Cik dzīvnieki?
- 3.2. Ganāmpulkā esošās/ diagnosticētās **parazitārās slimības**:
 - 3.2.1. vai un kādi parazitāro slimību profilakses pasākumi tiek veikti;
 - 3.2.2. Vai ir izstrādāts pretparazitāro pasākumu plāns;
 - 3.2.3. vai un kad ir veikta pēdējā koproloģiskā izmeklēšana;
 - 3.2.4. vai un kad ir veikta pēdējā pretparazitāro līdzekļu rezistences testēšana.
- 3.3. Vai pēdējā laikā ir **importētas govīs** no ārzemēm vai ievestas no cita Latvijas ganāmpulka? (no kurām valstīm/ no kura Latvijas ganāmpulka):
 - 3.3.1. Kad pēdējo reizi ir importētas/ievestas govīs ganāmpulkā?
 - 3.3.2. Vai govīs tiek karantinētas atbilstoši biodrošības prasībām?
 - 3.3.3. Vai ir diagnosticētas kādas pārnēsājamās slimības importētajām/ ievestajām govīm?
- 3.4. Vai ir izstrādāts ganāmpulka **biodrošības pasākumu plāns** jaunu pārnēsājamo slimību apdraudējuma novēršanai?
 - 3.4.1. Vai darbinieki ir apmācīti rīkoties šo slimību apdraudējuma apstākļos?
 - 3.4.2. Vai darbinieki ir apmācīti rīkoties šo slimību “uzliesmojuma” gadījumā ganāmpulkā?

Mērķis: vispārīgie dati ļauj saprast un interpretēt dzīvnieku turēšanas mērķi, intensitāti, ganāmpulka lielumu, ražošanas specifiskās vajadzības, novērtēt saslimšanas riskus, īpaši pārnēsājamo slimību apdraudējuma/ saslimšanas gadījumā; kā arī ļauj spriest par pašreizējo biodrošības stāvokli ganāmpulkā.

3.5. Ganāmpulka **produktivitātes un piena kvalitātes** novērtējums:

- 3.5.1. vidējais ganāmpulka izslaukums no govīs gadā;
- 3.5.2. vidējais laktāciju skaits ganāmpulkā;
- 3.5.3. piena ražošanas ekonomiskie rādītāji – pašizmaksa, govīs caurmēra mūža izslaukums, izslaukums no govīs mūža dienā, izslaukuma dinamika pēdējā periodā;
- 3.5.4. piena ķīmiskais sastāvs – piena tauku %; proteīna % ; proteīna un tauku attiecība; urīnvielas (MUN) koncentrācija (koppienā);

Mērķis: Ganāmpulka vielmaiņas statusa un ēdināšanas kvalitātes novērtēšanai, šo rādītājus ir lietderīgi analizēt arī individuālām govīm.

- 3.5.5. somatisko šūnu skaits (SŠS) (koppienā);
- 3.5.6. jaunu mastītu incidence mēnesī, (skaits, no laktējošām govīm);
- 3.5.7. klīniskais mastītu skaits uz 100 slaucamajām govīm gadā (%).

Mērķis: piena ražošana ir galvenais ienākumu avots piena lopkopībā. Piena pārstrādes uzņēmumi augstākas kvalitātes pienu (atkarībā no SŠS un piena tauku daudzuma, dažkārt arī no proteīna daudzuma) pērk no ražotājiem par augstāku cenu. Individuālām govīm paaugstināts SŠSk pienā norāda uz govīs slimšanu ar subklīnisku vai klīnisku mastītu, kas samazina arī kopējo piena ieguvu visā laktācijā. Piena tauku%, proteīna%, laktozes % un MUN koncentrācijas izmaiņas

norāda uz iespējamām govju ēdināšanas un vielmaiņas problēmām. Govs mūža izslaukuma rezultāti ļauj ganāmpulkā mērķtiecīgi selekcionēt augstražīgāko un ilgmūžīgāko govju pēcnācējus, lai celtu ganāmpulka ražību, palielinātu ganāmpulka vidējo laktāciju skaitu un celtu ražošanas efektivitāti samazinātas piena ražošanas pašizmaksas dēļ.

3.6. Govju ganāmpulka atjaunošanas nolūkā **gada laikā nomainīto dzīvnieku skaits**, to likvidācijas vai nobeigšanās iemesli:

3.6.1. kopējais gada laikā no ganāmpulka izgājušo govju daudzums (% no kopējā pieaugušo govju skaita)

3.6.2. gada laikā nobeigušās govīs, teļi (skaits, diagnozes)

3.6.3. gada laikā brāķēto dzīvnieku skaits un brāķēšanas iemesli: pārnēsājamās slimības, mastīts, reproduktīvās problēmas, klibums un traumas, vielmaiņas slimības, zootehniskie iemesli, u.c.

3.6.4. gada laikā no ganāmpulka izgājušo pirmpieņu daudzums (% no pirmpieņu skaita)

Mērķis: Dzīvnieku paaugstināta mirstība vai brāķēšana ganāmpulkos bieži saistīta ar kādām slimībām, kas incidences skaita ziņā sasniedz ganāmpulka veselības problēmas līmeni. Tas ir viens no ganāmpulka problēmu indikācijas veidiem. Mazinot ganāmpulka veselības problēmas, samazināsies attiecīgā iemesla dēļ no ganāmpulka izgājušo dzīvnieku skaits. Pārmērīga dzīvnieku brāķēšana var samazināt vidējo laktāciju skaitu ganāmpulkā, tas nav ekonomiski izdevīgi un neuzlabo ganāmpulka ilgtspējas rādītājus.

3.7. Zāļu, (**īpaši AML**) **izmantošana** ganāmpulkā:

3.7.1. Ganāmpulkā pielietotās AB, to lietošanas (biežuma/ daudzuma) izmaiņas ārstēšanā pēdējā gada laikā;

3.7.2. Zāļu uzskaitē (īpaši AB) un uzglabāšana;

3.7.3. Zāļu (īpaši AB) pielietošanas stratēģija;

3.7.4. Slimo dzīvnieku aprūpe diarejas, pneimonijas, mastīta, klibuma u.c. ārstēšanas gadījumos, kur konstatē infekciozu iekaisuma procesu vai septicēmijas rašanos.

Mērķis: ES valstīs ir jāsamazina AB pielietošanas daudzums dzīvnieku ārstniecībā, kā arī jāatsakās no A un B klases antibiotiku lietošanas dzīvnieku ārstēšanā. AB lietošanai ir jābūt atbildīgai, lai ganāmpulkā neradītu rezistenci pret AB. Uzlabojoties ganāmpulka veselībai, samazināsies nepieciešamība pielietot ārstēšanā zāles.

3.8. Citu slimību (ne pārnēsājamo) incidences biežuma un citu indikatoru izmantošana ganāmpulka problēmu noteikšanā:

3.8.1. **Vielmaiņas, un ar to saistītās slimības** (incidence %, no kopējā pieaugušo govju skaita):

3.8.1.1. hipokalciēmija (klīniska un subklīniska);

3.8.1.2. ketoze (klīniska un subklīniska);

3.8.1.3. subakūtā spurekļa acidoze (SARA);

3.8.1.4. glumenieka dislokācija;

3.8.1.5. citas ar vielmaiņu saistītās diagnozes.

Mērķis: Vielmaiņas slimību cēloņi visbiežāk meklējami nesabalansētā, nepietiekošā vai nekvalitatīvā ēdināšanā, bet sekas saistītas ar imunitātes samazināšanos (predispozīcija saslimšanai ar infekcijas slimībām; vakcinācijas plāna realizācijas efektivitātes samazināšanās), reproduktīvajām problēmām, kā arī izslaukuma samazināšanos laktācijā.

3.8.2. **Reproduktīvo problēmu** indikatori ganāmpulkā:

- 3.8.2.1. mākslīgās apsēklošanas reižu skaits uz vienu grūsnību: telēm un pieaugušajām govīm atsevišķi;
- 3.8.2.2. pirmās atnešanās vecums grūsnajām telēm;
- 3.8.2.3. starpatnešanās intervāls;
- 3.8.2.4. servisperioda ilgums (dienu skaits no atnešanās līdz grūsnības iestāšanās)
- 3.8.2.5. abortu incidence (% no grūsno govju skaita, gada laikā)
- 3.8.2.6. govju cietstāves ilgums
- 3.8.2.7. apgrūtinātas dzemdības, nometekļa aizture, dzemdes izkritums;
- 3.8.2.8. ginekoloģiskās slimības (% no slaucamo govju skaita):

Mērķis: ganāmpulka ilgtspēja atkarīga no sekmīga reprodukcijas darba organizācijas. No šī darba rezultātiem ir atkarīgs piena ražošanas vienmērīgums un ražība, kā arī teļu ieguve efektīvai ganāmpulka slaucamo govju sastāva atjaunošanai.

3.8.3. Govju “klibuma slimību” analīze:

- 3.8.3.1. klibo (ārstēto) govju daudzums (% , mēnesī/gadā, no kopējā pieaugušo govju skaita)
- 3.8.3.2. Klibuma iemesli un diagnozes.
- 3.8.3.3. Klibuma pakāpju novērtējums ganāmpulkā (5 punktu sistēmā)

Mērķis: klibajām govīm ir izteiktas sāpes, tāpēc tām ir samazināta iespēja piekļūt barībai un pietiekoši uzņemt barības sausni. Tām biežāk novēro reproduktīvās problēmas, glumenieka dislokāciju, mastītu, un tās biežāk priekšlaicīgi jābrāķē.

3.8.4. Teļu veselības un audzēšanas indikatori (skaits pa teļu vecuma grupām, % no dzimušajiem):

- 3.8.4.1. pirmajās 24 stundās nedzīvi dzimušie/ nobeigušies teļi;
- 3.8.4.2. Pirmās līdz 30. dzīves dienu periodā nobeigušies teļi;
- 3.8.4.3. teļu diareju incidence un diagnozes;
- 3.8.4.4. teļu pneimoniju incidence un diagnozes;
- 3.8.4.5. teļu dzīvmasas pieaugums;
- 3.8.4.6. ataudzējamo teļu pirmās apsēklošanas vidējais vecums;
- 3.8.4.7. ataudzējamo teļu pirmās apsēklošanas vidējā dzīvmasa.

Mērķis: Noskaidrot teļu pārnēsājamo slimību izraisītās veselības problēmas, kā arī ekstsensīvas augšanas problēmas. No jaundzimušo teļu labas veselības un atbilstošas augšanas intensitātes ir atkarīgs to rezultatīvas apsēklošanas vecums, kā arī grūsno teļu atnešanās 22-24 mēnešu vecumā. Tas nodrošina ekonomisku, efektīgu veselīgas teles izaudzēšanu un augsta izslaukuma sasniegšanu jau pirmajā laktācijā.

4. Ganāmpulka novietnes un apkārtnes apskate.

Pirmajā jeb audita DzVA novietnes apskatē veic iepazīšanos ar saimniecības ražošanas apstākļiem, biodrošību, vispārējo govju veselības statusu un labturību ganāmpulkā. Atkārtotajās DzVA novietnes apskatēs pārbauda atsevišķu govju (vai teļu) grupu dažus, svarīgākos vai kādas veselības problēmas cēloņu analīzei nepieciešamos rādītājus.

4.1. Teritorijas plāna, transporta līdzekļu pārvietošanās loģistikas plāna esamību, kura izveidē ievēroti ganāmpulka biodrošības nosacījumi;

īpaši pievērst uzmanību ievesto dzīvnieku karantīnas zonas, liķu uzglabāšanas konteineru, mēslu krātuves, kā arī skābbarības bedru, graudu noliktavu izvietojumam teritorijā.

4.2. Barības uzglabāšanas kvalitātes, biodrošības, barības sagatavošanas apstākļu vizuālu novērtēšanu;

4.3. Ēdināšanas un dzirdināšanas kvalitātes vizuālu novērtēšanu novietnē;

4.3.1. Barības pieejamība visas dienas garumā

4.3.2. Visiem dzīvniekiem vienlaicīgas piekļuves iespējas pie barības galda (cm/govi), - novērtē nepiesietā turēšanas veida mītnēs

4.3.3. barības novērtējums silē/barības galdā. Barības vienmērīga sadale, barības sastāvs, sasmalcinājums, kvalitāte, kopēji maisītajai barībai (TMR) novērtē arī mitrumu, durstīgumu, šķirošanas iespējas.

4.3.4. ūdens nodrošinājumu – ūdens pieejamību, ūdens tīrību un padeves ātrumu

Mērķis: no govju kvalitatīvas, pietiekošas un sabalansētās ēdināšanas ir atkarīga govju imunitāte, vielmaiņas statuss, reproduktīvās spējas, izslaukums un piena kvalitāte. Atsevišķi govju klibuma cēloņi saistās ar ēdināšanas kvalitāti. Citi indikatori ēdināšanas kvalitātes novērtēšanai ir: govju grupas dzīvnieku kondīcijas novērtējums (jābūt atbilstoši attiecīgajam laktācijas periodam), spurekļa pildījums, fēču konsistence; piena tauku, proteīna un MUN- daudzums (no LDC datiem).

4.4. Slaucamo govju labturības un veselības vizuālu novērtēšanu novietnē;

4.4.1. **stresa līmeņa, dzīvnieku aktivitāšu noteikšana** nepiesieto govju grupā vai ganāmpulkā. Katru govju laktācijas vai cietstāvošo grupu vērtē atsevišķi:

Novērtē (% no grupas dzīvniekiem):

4.4.1.1.cik govīs ēd pie siles;

4.4.1.2.cik dzīvnieku gremo (no tiem, kas neēd);

4.4.1.3.cik govīs stāvējās;

4.4.1.4.cik govīs (no tām, kas iegājušas guļvietās) stāv kājās;

4.4.1.5.vai govīs socializē savā starpā, vai ir hierarhijas cīņas;

4.4.1.6.vai labprāt socializē ar cilvēku;

4.4.1.7.vai grupā dzīvnieki klepo;

4.4.1.8.govju elpošanas frekvence (karstā laikā).

4.4.2. Individuālo grupas dzīvnieku vizuālais novērtējums.

4.4.2.1. ķermeņa kondīcijas noteikšana(5 punktu sistēma);

4.4.2.2. fēču konsistences novērtēšana (5 punktu sistēma);

4.4.2.3. spurekļa pildījuma noteikšana (5 punktu sistēma);

4.4.2.4. ādas bojājumu novērtēšana (īpaši - lecamās locītavas, tesmeni un pupus, kakla reģionu)

4.4.2.5. pakājkāju nagu izvērsuma noteikšana (3 punktu sistēma)/ pārauguši nagi;

4.4.2.6. klibuma pakāpes noteikšana (5 punktu sistēma);

4.4.2.7. govju tesmens, ķermeņa kaudālās daļas un kāju tīrība (5 punktu sistēma);

4.4.2.8. govīs elpošanas frekvence.

Mērķis: Govju vizuālā novērtēšana, ļauj izdarīt daudzus secinājumus par attiecīgās grupas dzīvnieku ēdināšanas kvalitāti, mikroklimatu, komfortu guļvietās, govju veselības stāvokli un to savlaicīgu ārstēšanu. Daži piemēri: Visas govīs, kam klibuma pakāpe ir novērtēta ar 3 un vairāk punktiem, ir jāārstē. Pēc govīs ķermeņa kondīcijas var spriest par govīs enerģētiskās barības nodrošinājumu ēdināšanā, un zemādas tauku biezums raksturo uzkrātās enerģijas rezerves. Ja govīs ir DzVA dienā labi paēdušas, tad spurekļa pildījums ir 3-5 punkti (atkarībā no apēstās

barības daudzuma, sausnes satura un sagremojamības). Ja ēdināšanā dominē enerģētiskā barība un ir maz šķiedrvielu (pakāpeniski rodas SARA simptomi), tad fēču konsistence kļūst šķidrāka -2 punkti. Ja dzīvnieks slimo ar infekciozu diareju, tad visbiežāk tā ir profūza – 1 punkts.

4.4.3. **Govju komforta novērtējums – guļvietu un eju atbilstība** govju šķirnes un dzīvnieku lieluma (izmēru), turēšanas veida un citām prasībām:

- īpaši svarīgi novērtēt guļvietu atbilstošos izmērus – guļvietas garumu, platumu, galvas un izklupiena zonas garumu, krūšu barjeras novietojumu, sānu norobežojuma, skausta stieņa augstumu, kā arī guļvietas mīkstumumu, sausumu, tīrību, pakaišu materiāla veidu un nomainīšanas stratēģiju;
- mēslu eju platumu, seguma veidu, mitrumu, mēslu izvākšanas efektivitāte un stratēģiju;

4.4.4. Novietnes **mikroklimata novērtējums:**

Ventilācijas sistēmas veidu un efektivitāti: gaisa temperatūru, mitrumu, gaisa plūsmas ātrumu, gaisa kvalitāti (novērtē, vai ir putekļi gaisā, kādu gāzu klātbūtne - specifiska smarža)

Mērķis: no govju komforta apstākļiem, laba mikroklimata ir atkarīgs tās sugai raksturīgais izturēšanās veids – pietiekoši bieža barības uzņemšana un pietiekoši ilga atpūta guļus stāvoklī. No tā ir atkarīgs govju veselības stāvoklis un ražība: vielmāiņas stāvoklis, imunitātes veidošanās, reproduktīvās spējas, plaušu, nagu un tesmens veselība (SŠS), un izslaukums.

4.4.5. **Subklīniski (vai klīniski) slimo dzīvnieku klīniskā un laboratoriskā izmeklēšana** govju grupā vai slimo dzīvnieku stacionārā (veic atbilstoši ganāmpulka veselības problēmai vai jaunu saslimšanu gadījumos, kas radušās DzVA starplaikā)

Mērķis: savlaicīgi diagnosticēt jaunu saslimšanu (īpaši pārnēsājam slimību) gadījumus, lai uzsāktu savlaicīgu dzīvnieku ārstēšanu un/vai profilaksi (izstrādāt ārstēšanas un profilakses stratēģisko plānu). Slimību ārstēšana agrīnā stadijā vienmēr ir vieglāka, veiksmīgāka, ekonomiski izdevīgāka, nekā smagi slimu vai novēloti atklātu slimību ārstēšana. Savukārt, slimību profilakse vienmēr ir efektīvāka, veiksmīgāka un izdevīgāka, nekā slimību ārstēšana.

4.5. **Teļu veselības un audzēšanas kvalitātes novērtēšana novietnē**

4.5.1. **jaundzimušo teļu aprūpe un ēdināšana**

4.5.1.1. **Govju dzemdību procesa vieta;**

uzraudzība, higiēna, instrukcijas par pirmo palīdzības sniegšanu, dzemdību palīdzības instrumentu uzglabāšana

4.5.1.2 Jaunpiena izēdināšanas menedžments jaundzimušajiem teļiem;

Jaunpiena kvalitātes noteikšana, saldēta jaunpiena uzglabāšana, jaunpiena izēdināšanas veids, deva, higiēna un laiks pēc piedzimšanas. Piena/piena aizstājēja sagatavošanas apstākļi, piena trauku tīrība.

4.5.1.3. jaundzimušo teļa svēršana, **dzīvmasas pieauguma** diennaktī noteikšana

4.5.1.4. **Teļu turēšana sprostā**

- Tukšo sprostu tīrīšanas un dezinfekcijas principi;
- “Viss- pilns, viss -tukšs” princips
- “Apdzīvoto” sprostu tīrība, mitrums, pakaišu veids un biežums;
- Tīra dzeramā ūdens pieejamība, startera/spēkbarības pieejamība.

4.5.1.5. **Teļu turēšana grupās** pirms atšķiršanas no piena (parasti grupē 10-15 dienu vecumā). Novērtē:

- grupas dzīvnieku norobežošana/izolēšana no vecākiem teļiem;
- teļu skaitu grupā, biezību (m²/teļu), viena vecuma teļi;
- pakaišu biezumu, mitrumu, mēslu izvākšanas stratēģiju;
- teļu tīrību, kondīciju, dzīvmasas pieaugumu;
- automātisko dzirdināšanas iekārtu tīrīšanas principus/kvalitāti;
- mikroklimats – gaisa temperatūra, mitrums, apmaiņas/plūsmas ātrums (m/s)

4.5.1.6. Teļu veselības stāvokļa novērtēšana novietnē:

- vizuāli novērtē: teļu temperamentu, ķermeņa kondīciju, ēstgribu;
- vizuāli novērtē: dehidratācijas pazīmes (acu ābolu atvirzīšanās no iekšējā acs kaktiņa); astes un anālās atveres apkārtnes notraipījumu ar fēcēm (5 punktu sistēma); klepošanu;
- veic slimo teļu klīnisko un laboratorisko diagnostiku, ja ganāmpulkā nav veikta diarejas vai pneimonijas pacientu izmeklēšana un efektīgas ārstēšanas stratēģijas izstrāde;

4.5.1.7. Teļu atšķiršanas no piena stratēģija:

- Kad noņem pienu/piena aizstājēju no barības devas
- vecums; dzīvmasa, startera barības uzņemšanas spējas/dienā.
- Kāda ir piena/piena aizstājēja noņemšanas stratēģija.
- cik ilgā periodā; kādus barības līdzekļus nomaina, vai novēro diareju šajā periodā?

Mērķis: No jaundzimušo teļu kvalitatīvas aprūpes un savlaicīgas, pietiekošas, imūnvielām bagāta jaunpiena izēdināšanas tīrā vidē ir atkarīga teļu turpmāko dienu un mēnešu pasīvā imunitāte, kas visefektīvāk pasargā no vidē esošo diarejas un pneimoniju patogēnu iedarbības. Savukārt efektīga, savlaicīga sprostu dezinfekcija un dzirdināmo trauku tīrība līdz minimumam samazina patogēnu koncentrāciju sprostos un izēdināmajā pienā. Teļu regulāra svērsana ļauj noteikt jaundzimušā vecumam atbilstošu augšanas tempu un ļauj spriest par turpmākās ēdināšanas kvalitāti, kā arī ļauj izvēlēties pareizo laiku teļu atšķiršanai no piena. Atšķiršanas periodam jābūt pakāpeniska un bez stresa, lai neveidotos gremošanas disfunkciju radītas diarejas.

4.5.2. No piena atšķirto teļu, ataudzējamo teļu grupas. Novērtē katra vecuma grupu atsevišķi (līdzīgi, kā 4.5.1.5. punktā):

- teļu grupēšanas principus,
- vides higiēnu un mikroklimatu;
- grīdas seguma materiālu, pakaišu veidu un pietiekamību, mitrumu, mēslu izvākšanas kvalitāti un stratēģiju;
- ēdināšanas un dzirdināšanas kvalitāti,
- vizuāli novērtē teļu izturēšanos; teļu tīrību, ķermeņa kondīciju, veselību.

4.5.3. Apsēklojamo teļu grupās (novērtē labturību līdzīgi kā 4.5.2.) papildus novērtē:

- apsēklošanas vecuma teļu kondīciju,
- meklēšanās pazīmju noteikšanas metodes, meklēšanās reģistrēšanu;
- kā tiek organizēts mākslīgās apsēklošanas vai dabīgās lecināšanas darbs telēm.

4.5.4. Grūsno teļu grupās (novērtē labturību līdzīgi kā 4.5.2.). Papildus īpaši tiek novērtēta:

- grūsno teļu ķermeņa kondīcija (5 punktu sistēmā);

- grūsno govju pārgrupēšanas stratēģijai pirms atnešanās;
- vai ir atbilstoša grūsno govju dzemdību uzraudzības organizācija, rīcības stratēģija dzemdību sarežģījumu situācijās.

5. Govju slaukšanas higiēnas un kvalitātes novērtēšana

Mērķis: veic gadījumos, kad koppienā konstatēts paaugstināts somatisko šūnu skaits vai ir palielināta mastītu incidence ganāmpulkā)

6. Ganāmpulka iekšējās higiēnas prasību ievērošana:

- DzVA laikā higiēnas novērtēšanu veic visās novietnes telpās un dzīvnieku grupās.
- Īpaši novērtē teļu dzirdināmo trauku un slaukšanas iekārtu tīrību, kā arī veterināro zāļu un instrumentu uzglabāšanu.
- Novērtē dzīvnieku tīrību grupās (arī ganībās esošos)
- Novērtē darbiniekus- vai ir tikai ganāmpulka teritorijā lietojami maiņas apavi un specapgērbs, vai lieto gumijas cimdus (govju slaukšanas laikā, karantīnas zonā, darbā ar slimajiem dzīvniekiem).

Mērķis: ievērojot higiēnas prasības, samazinās pārnēsājamo slimību ierosinātāju, un citu bakteriālo vai virusālo saslimšanu incidence, mazinās ierosinātāju pārnesšanas, izplatīšanas iespējas ganāmpulka dzīvniekiem vai apkārtējā vidē, kā arī darbinieki tiek pasargāti no inficēšanās. Netīrām govīm (īpaši tesmens apvidū) ir novērojama biežāka saslimšana ar vides mastītiem.

NB No DzVA laikā aizpildītās jautājumu anketas datiem un novērojumiem secina par ganāmpulka veselības problēmām un to cēloņiem (riskiem).

Diskusijās, pēc novietnes apskates, nolemj, kuru no konstatētajām ganāmpulka veselības problēmām risinās pirmo.

Veidlapas un diskusijas svarīgākos rezultātus (novirzes no vēlamā snieguma, izslaukuma, piena kvalitātes, galvenos reprodukcijas rādītājus u.c.) iekļauj- DzVA atskaites ziņojumā (ko sagatavo atbilstoši vispārīgajām DzVA vadlīnijām).

7. Nolemjot novērst kādu ganāmpulka problēmu, procesa sākumā ir jāizveido problēmas novēršanas Plāns (to sagatavo atbilstoši vispārīgajām DzVA vadlīnijām), ko ievieto Atskaites ziņojumā.

7. Cūku ganāmpulka pirmā dzīvnieku veselības apmeklējuma (DzVA) veidlapa

DzVA veidlapas jautājumu sarakstu veido sertificēts veterinārārsts pirms apmeklējuma ganāmpulkā, atbilstoši katra govju ganāmpulka riska faktoriem, specifiskajiem turēšanas, ēdināšanas un citiem labturības apstākļiem, kā arī, vadoties no jau zināmajām ganāmpulka veselības problēmām.

Pirmā jeb audita DzVA veidlapā iekļaujamie jautājumi veselības problēmu identifikācijai cūku ganāmpulkā:

1. Saimniecības reģistrācijas dati:

- 1.1.Saimnieka, vārds uzvārds:
- 1.2.Saimniecības nosaukums:
- 1.3.Adrese:
- 1.4.Novietnes Nr:
- 1.5.Ganāmpulka Nr:
- 1.6.Telefona Nr, e-pasts:

Mērķis: reģistrācijas dati kalpo kā apstiprinājums reģistrētai, legālai dzīvnieku turēšanai, kā arī nepieciešamības gadījumā no Lauksaimniecības datu centra (LDC) ļauj iegūt daļu no saimnieciskajiem rādītājiem (piemēram, dzīvnieku kustību, ražību, aktuālos reprodukcijas darba rādītājus u.c.), ļauj salīdzināt LDC reģistrētos datus un reālo situāciju ganāmpulkā.

2. Vispārīgie dati par cūku ganāmpulku

- 2.1.Cūku šķirnes, ģenētika
- 2.2.ražošanas specializācija

Piemēram, gaļas ražošanai, šķirnes vaislinieku izaudzēšanai, dzīvnieku eksportam, vai citi mērķi, piem., šķirnes genofonda saglabāšanai).

- 2.3.Kāds ir ganāmpulka attīstības mērķis tuvākajiem 5-10 gadiem (ganāmpulka īpašnieka skatījumā).
- 2.4.kopējais cūku skaits ganāmpulkā (to ID reģistrācija LDC, krotālīju esamība). No tām:
 - 2.4.1. sivēnmātes;
 - 2.4.2. vaislas kuiļu skaits;
 - 2.4.3. audzējamās cūkas (remontcūkas);
 - 2.4.4 jauncūkas;
 - 2.4.5. piena sivēni;
 - 2.4.6. atšķirtie sivēni;
 - 2.4.7. nobarojamās cūkas.
- 2.5.Pašlaik esošās, jau zināmās ganāmpulka veselības vai produktivitātes problēmas (īpašnieka, speciālistu skatījumā).

3. Cūku ganāmpulka pārnēsājamo slimību kontrole un biodrošības novērtējums:

- 3.1.Ganāmpulkā esošās/ diagnosticētās infekcijas slimības (nosaukt visas):
 - 3.1.1. kuras dzīvnieku grupas ir infekcijas slimību skartas?
 - 3.1.2. Vai un kādi infekcijas slimību profilakses pasākumi jau tiek veikti;
 - 3.1.3. Vai ir ganāmpulkā ir izstrādāts infekcijas slimību vakcinācijas plāns?
 - 3.1.4. Vai ir iespējas atdalīt slimos/inficētos dzīvniekus no pārējā ganāmpulka?
 - 3.1.5. Vai pašlaik ir ar infekcijas slimībām klīniski slimi dzīvnieki ganāmpulkā? Cik dzīvnieki?

- 3.2. Ganāmpulkā esošās/ diagnosticētās parazitārās slimības:
 - 3.2.1. vai un kādi parazitāro slimību profilakses pasākumi tiek veikti;
 - 3.2.2. Vai ir izstrādāts pretparazitāro pasākumu plāns?
 - 3.2.3. vai un kad ir veikta pēdējā koproloģiskā izmeklēšana;
 - 3.2.4. vai un kad ir veikta pēdējā pretparazitāro līdzekļu rezistences pārbaude.
- 3.3. Vai pēdējā laikā ir importētas cūkas no ārzemēm vai ievestas no cita Latvijas ganāmpulka? (no kurām valstīm/ no kura Latvijas ganāmpulka):
 - 3.3.1. Kad pēdējo reizi ir importētas/ievestas cūkas ganāmpulkā?
 - 3.3.2. Vai cūkas tiek karantinētas atbilstoši biodrošības prasībām?
 - 3.3.3. Vai ir diagnosticētas kādas pārnēsājamās slimības importētajām/ievestajām cūkām?
- 3.4. Vai ir izstrādāts cūku ganāmpulka neatliekamo biodrošības pasākumu plāns jaunu pārnēsājamo slimību apdraudējuma novēršanai?, iekšējās kārtības noteikumi, manuāļi, instrukcijas
 - 3.4.1. Vai darbinieki ir apmācīti rīkoties šo slimību apdraudējuma apstākļos?
 - 3.4.2. Vai darbinieki ir apmācīti rīkoties šo slimību “uzliesmojuma” gadījumā ganāmpulkā?

Mērķis: biodrošības pasākumi ir svarīgākie infekcijas slimību izplatību ierobežošanas pasākums, novērtēt saslimšanas riskus, īpaši pārnēsājamo slimību apdraudējuma/ saslimšanas gadījumā; kā arī ļauj spriest par pašreizējo biodrošības stāvokli ganāmpulkā.

4. Zāļu, īpaši antimikrobiālo vielu (AML), pielietošana cūku ganāmpulkā:

- 4.1. ganāmpulkā pielietotās AML, to lietošanas (biežuma/ daudzuma) izmaiņas ārstēšanā pēdējā gada laikā
- 4.2. zāļu uzskaitē (īpaši AML) un uzglabāšana;
- 4.3. zāļu (īpaši AML) pielietošanas stratēģija:

Mērķis: ES valstīs ir jāsamazina AML pielietošanas daudzums dzīvnieku ārstniecībā, kā arī jāatsakās no A un B klases antibiotiku (AB) lietošanas dzīvnieku ārstēšanā. AB lietošanai ir jābūt atbildīgai, lai ganāmpulkā neradītu rezistenci pret AB. Uzlabojoties ganāmpulka veselībai, īpaši samazinoties infekcijas slimību incidencei, samazināsies nepieciešamība pielietot ārstēšanā zāles.

5. Cūku ganāmpulka reprodukcijas, sivēnu saglabāšanas un ražošanas intensitātes indikatori.

- 5.1. Sivēnmāšu reproduktīvo rādītāju novērtējums ganāmpulkā (sivēnmāšu novietnē):
 - 5.1.1. cikls-plūsma, attiecīgi pārējie rādītāji (nedēļas cikls);
 - 5.1.2. apsēklotas sivēnmātes;
 - 5.1.3. jauncūku īpatsvars ganāmpulkā;
 - 5.1.4. jauncūku apsēklošanas vecums, dzīvmasa;
 - 5.1.5. atkārtoti apsēklotas sivēnmātes (skaits, % no kopējā apsēklotu sivēnmāšu skaita);
 - 5.1.6. dienu skaits no sivēnu atšķiršanas līdz sivēnmātes apsēklošanai;
 - 5.1.7. sivēnmāšu nobeigšanās galvenie iemesli un daudzums (%)
 - 5.1.8. atnesušās sivēnmātes
 - 5.1.9. dzīvi dzimuši sivēni (kopējais skaits)
 - 5.1.10. dzīvi dzimuši sivēni (metienā)
 - 5.1.11. nedzīvi dzimuši sivēni (metienā)
 - 5.1.12. . nobeigušies sivēni (skaits, % no dzimušajiem)
 - 5.1.13. sivēnu nobeigšanās iemesli – galvenie (% no nobeigušos skaita)

5.1.14. galvenie sivēnmāšu brāķēšanas iemesli un %, no brāķēto skaita:

Biežāk brāķē reproduktīvo problēmu, tesmens, klibuma, traumu, infekcijas slimību, zootehnisku iemeslu, un citu cēloņu dēļ.

5.1.15. atšķirtas sivēnmātes;

5.1.16. atšķirto sivēnu skaits - kopējais;

5.1.17. atšķirto sivēnu skaits - no sivēnmātes vienā atšķiršanas reizē;

5.1.18. atšķirto sivēnu skaits – vidēji vienā metienā;

5.1.19. sivēnu atšķiršanas svārs (vidēji);

5.1.20. sivēnu zīdīšanas dienas (vidēji);

5.1.21. sivēnmāšu grūsnības dienas (vidēji);

5.1.22. sivēnmāšu “tukšās” barošānas dienas (vidēji);

5.1.23. metieni gadā no sivēnmātes (vidēji);

5.1.24. atšķirti sivēni no sivēnmātes gadā (vidēji)

Mērkis: analizējot sivēnmāšu reproduktīvos rādītājus, var spriest par sivēnmāšu auglību, to ģenētiskā potenciāla izmantošanas efektivitāti ražošanā. Auglības rādītāji, iegūto sivēnu skaits metienā atkarīgs no cūku šķirnes, ēdināšanas kvalitātes un labturības novietnē, apsēklošanas/aplecināšanas darba organizācijas, kuīļu spermas kvalitātes. Sivēnmāšu un sivēnu nobeigšanās cēloņi var būt dažādi, noteikti tos jānoskaidro, veicot līķu sekcijas un laboratoriski, izslēdzot iespējamās infekcijas slimības, parazitozes vai barības toksīnus. Jo sivēnmātēm ir augstāks vidējais metienu skaits gadā, jo lielāki sivēnu metieni, vairāk dzīvi dzimušo un atšķirto sivēnu, jo efektīgāka ir sivēnu, un tālāk - arī cūkgaļas ražošāna saimniecībā.

5.2. Atšķirto sivēnu grupas veselības un augšanas intensitātes novērtējums:

5.2.1. Nobeigušies sivēni (skaits, % no kopējā atšķirto sivēnu skaita);

5.2.2. Sivēnu nobeigšanās galvenie iemesli (diagnozes un skaits vai %);

5.2.3. Pārnēsājamās slimības, kanibālisms, barības toksikozes, u.c.

5.2.4. sivēnu diennakts dzīvmasas pieaugums (g/dienā);

5.2.5. barības konversijas koeficients;

5.2.6. sivēnu vecums dienās, kad pārgrupē uz nobarošanu;

5.2.7. sivēnu svārs pirms pārgrupēšanas uz nobarošanu.

Mērkis: Atšķirto sivēnu paaugstināta mirstība no pneimonijas vai diarejas cūku ganāmpulkos bieži ir saistās ar kādām ganāmpulkā esošām infekcijas slimībām, predisponējošie apstākļi var būt sivēnu atšķiršanas stresa un ēdināšanas kļūdu izraisītas imunitātes pavājināšanās, kas sliktos labturības apstākļos veicina saslimšanu ar novietnē esošajiem patogēniem. Mazinot ražošanas menedžmentu, mazinot stresa apstākļus un uzlabojot labturību, pielietojot efektīgu vakcinācijas shēmu, samazināsies infekcijas, specifisko patogēnu slimību dēļ nobeigušos sivēnu skaits un uzlabosies sivēnu un nobarojamo cūku dzīvmasas pieaugums diennaktī.

5.3. Nobarojamo cūku grupas veselības un augšanas intensitātes novērtējums:

5.3.1. nobeigušās cūkas (skaits, % no nobarojamo cūku skaita)

5.3.2. cūku galvenie nobeigšanās iemesli (diagnozes, % no nobeigušos skaita:

5.3.2.1. Artrīti, pneimonijas, enterīti, brukas, taisnās zarnas izkritumi.

5.3.3. cūku dzīvmasas pieaugums diennaktī (g/dienā)

5.3.4. barības konversijas koeficients

5.3.5. nokaušanas vecums (dienas)

5.3.6. cūku svārs nokaušanas dienā (kg)

5.3.7. brāķēto cūku skaits un galvenie iemesli (iemesli un % no brāķētajām).

Biežākie iemesli: klibums, traumas, brukas.

Mērķis: Efektīgas cūkgaļas ražošanas pamatā ir panākt sivēniem, nobarojamām cūkām augstus dienas dzīvības pieaugumus, samazināt cūku nobeigšanās skaitu. Dzīvības pieauguma nodrošināšanai svarīgākais ir pietiekoši daudz uzņemt labi sabalansētu, kvalitatīvi sagatavotu barību, - ēdināšanas kvalitāti raksturo barības konversijas koeficients.

6. Cūku ganāmpulka slimību incidences analīze pa audzēšanas grupām

6.1. Sivēnmāšu slimības (% no sivēnmāšu skaita):

- 6.1.1. aborts;
- 6.1.2. mastīts-metrīts-agalaktija;
- 6.1.3. tescens un pupu kvalitāte;
- 6.1.4. klibums (% , diagnozes);
- 6.1.5. respiratorās slimības (% , diagnozes);
- 6.1.6. gremošanas sistēmas saslimšanas (% , diagnozes);
- 6.1.7. nagu problēmas, apgriešana;
- 6.1.8. traumatisms;
- 6.1.9. endo-/ektoparazītozes (% , diagnozes)

6.2. Zīdējsivēnu slimības (% no zīdējsivēnu skaita):

- 6.2.1. klibums (% , diagnozes);
- 6.2.2. respiratorās slimības (% , diagnozes);
- 6.2.3. gremošanas orgānu slimības (% , diagnozes);
- 6.2.4. endo-/ektoparazītozes (% , diagnozes);
- 6.2.5. brukas
- 6.2.6. citi iemesli.

6.3. Atšķirto sivēnu slimības (% no atšķirto sivēnu skaita):

- 6.3.1. klibums (% , diagnozes);
- 6.3.2. respiratorās slimības (% , diagnozes);
- 6.3.3. gremošanas orgānu slimības (% , diagnozes);
- 6.3.4. traumatisms (astes, ausis)
- 6.3.5. endo-/ektoparazītozes (% , diagnozes);

6.4. Nobarojamās cūkas (% no nobarojamo cūku skaita):

- 6.4.1. klibums (% , diagnozes);
- 6.4.2. respiratorās slimības (% , diagnozes);
- 6.4.3. gremošanas orgānu slimības (% , diagnozes);
- 6.4.4. traumatisms (astes, ausis)
- 6.4.5. endo-/ektoparazītozes (% , diagnozes);
- 6.4.6. brukas
- 6.4.7. citi iemesli.

Mērķis: regulāra slimību profilakse, labturības prasību ievērošana nodrošina mazu slimību incidenci dzīvnieku grupās. Statistikas analīze ļauj laikus reaģēt un kādas slimības pacientu pieaugumu, risinot tās cēloņu novēršanu.

7. Cūku ēdināšanas, dzirdīšanas kvalitātes, labturības un veselības stāvokļa novērtēšana novietnē (galvenokārt vizuāla novērtēšana un veterinārie pakalpojumi – slimību savlaicīga diagnostika, ārstēšana)

7.1. Brības nodrošinājums (pa vecuma grupām)

- 7.1.1. barības sagatavošanas receptes;
- 7.1.2. barības kvalitāte (arī vizuāli – mitrums, rupjums, smaržīgums);
- 7.1.3. graudu analīzes, recepšu sastādīšana, pārskatīšana;

- 7.1.4. ēdināšanas menedžments;
- 7.1.5. ēdināšanas grafiks zīdītājām, grūsnajām sivēnmātēm, jauncūkām;
- 7.1.6. barības pieejamība;
- 7.1.7. barības fronte.
- 7.2. Ūdens nodrošinājums (pa vecuma grupām)
 - 7.2.1. ūdens kvalitāte;
 - 7.2.2. ūdens pieejamība;
 - 7.2.3. dzirdņu skaits;
 - 7.2.4. ūdens tecēšanas ātrums.
- 7.3. Cūku ķermeņa kondīcijas novērtēšana (pa vecuma grupām):
 - 7.3.1. Speķa kontrole;
 - 7.3.2. sivēnmātēm;
 - 7.3.3. jauncūkām.
 - 7.3.4. Plecu daļā izgulējumi – zīdītājām sivēnmātēm.
- 7.4. Fēču novērtēšana (pa vecuma grupām):
 - 7.4.1. krāsa;
 - 7.4.2. konsistence.
- 7.5. Tīrība, higiēna novietnē (pa vecuma grupām):
 - 7.5.1. grīdas segums, mitrums
 - 7.5.2. pakaišu pielietojums – pakaišu veids, kur un cik lieto);
 - 7.5.3. mēslu tīrīšanas biežums.
- 7.6. Gaismas nodrošinājums novietnē (pa vecuma grupām).
- 7.7. Mikroklimats un ventilācijas kvalitāte (pa vecuma grupām)
- 7.8. Boksu izmēri, cūku skaits boksos (pa vecuma grupām)
 - 7.8.1. Dzemdību boksi
 - 7.8.2. Atšķirto sivēnu boksi
 - 7.8.3. Grūsno cūku boksi
 - 7.8.4. Apsēklojamo cūku boksi

Mērķis: labu labturības apstākļu nodrošināšana visu vecumu grupās, arī sivēnmāšu grupās, pasargā dzīvniekus no stresa. Līdz ar to, tiem ir labāka ēstgriba, veselība, sivēniem labāks dzīvmasas pieaugums, un cūkām, profilaktiskās vakcinācijas veicot, veidojas augstāks antivielu liemenis.

8. DzVA konstatētās ganāmpulka veselības problēmas un to indikatori

Šo sarakstu veido veidlapas beigās. Ganāmpulka problēmas ir svarīgi pareizi noformulēt. Tās izriet no veidlapas iegūtajiem indikatoru rezultātiem. Ganāmpulka veselības problēmas DzVA parasti konstatē tikai dažas (1...5), bet katra no tām saistās ar vairāku (veselības un ražības) indikatoru novirzēm no vēlamā snieguma. Diskusijās pēc novietnes apskates nolemj, kuru no tām risinās pirmo.

8. Aitu un kazu ganāmpulku dzīvnieku veselības vizīšu (DzVA) vadlīnijas

DzVA aitu un kazu ganāmpulkos realizējamās saskaņā ar iepriekš aprakstītajiem dažādām produktīvo dzīvnieku sugām kopīgajiem DzVA organizēšanas un realizācijas pamatprincipiem, tos pielāgojot un attiecinot uz aitu, kazu saimniecību darbības specifiku.

Mazo atgremotāju sektors ir ļoti daudzveidīgs (piemēram, lielas slēgtas piena ražošanas saimniecības, šķirnes vaislas un izstāžu dzīvnieku saimniecības, intensīvas vai ekstensīvas gaļas ražošanas saimniecības utt.). Realizējot DzVA mazo atgremotāju ganāmpulkos, jānošķir intensīvā ražošana (piemēram, piena kazu/aitu audzēšana piena ieguvei un intensīva jēru/kazlēnu nobarošana novietnē) un ekstensīvā ražošana (piem. bioloģiskā saimniecība, kur atbilstoši klimatiskajiem apstākļiem dzīvnieki pavada maksimāli ilgu laiku ganībās, ainavo noganīšanas ganāmpulki).

Kamēr Latvijā nav sertificētu DzVA speciālistu, šo pakalpojumu aitu un kazu ganāmpulkos var realizēt brīvprātīgi, uz sertificētā veterinārārsta un ganāmpulka īpašnieka savstarpēju vienošanos par sadarbību ganāmpulka dzīvnieku vispārējā veselības stāvokļa regulārā kontrolē, tā uzlabošanā (īpaši pārnēsājamo slimību novēršanā), kā arī ražotās produkcijas kvalitātes un kvantitātes paaugstināšanā.

1. DzVA aitu un kazu ganāmpulkos realizējamas, kā sertificētu veterinārārstu veikts regulārs maksas pakalpojums.

2. Īpaši svarīgi DzVA veikt visos ganāmpulkos, kuros ir kāds no sekojošajiem riska faktoriem:

- 2.1. kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība reģionā;
- 2.2. kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība ganāmpulkā;
- 2.3. jaunu dzīvnieku regulārs imports ganāmpulkā;
- 2.4. bieža dzīvnieku kustība ganāmpulkā Latvijas mērogā
- 2.5. jauktu sugu ganāmpulks;
- 2.6. ganāmpulka lielums;
- 2.7. aitu/kazu mirstības rādītāju paaugstināšanās;
- 2.8. aitu/kazu citu veselības problēmu piemēram klibuma paaugstināšanās vai piena kvalitātes straujas vai būtiskas izmaiņas ganāmpulkā.

3. Citas biežāk konstatētās un novēršamās aitu un kazu ganāmpulku veselības problēmas ir: endoparazītozes, zemas ķermeņa kondīcijas aitu/kazu mātēm (biežākie cēloņi - ēdināšanas neatbilstības, endoparazītozes, hroniskas infekcijas slimības), zems grūsnības iestāšanās procents, zema jēru/ kazlēnu saglabāšana, mazpienība, mastīta un slaukšanas higiēnas, klibuma, vielmaiņas slimību, ēdināšanas, jaundzīvnieku veselības un izaudzēšanas problēmas, kā arī paaugstinātas dzīvnieku piespiedu brāķēšana vai nobeigšanās problēmas.

4. DzVA ieteicams veikt visos komerciālajos aitu/kazu ganāmpulkos. DzVA var veikt jebkura lieluma saimniecības, bet ja saimniecība ar savu darbību iekļaujas kādā no pārtikas ķēdes posmiem ieteicams veikt regulāras DzVA.

5. DzVA biežumam aitu un kazu ganāmpulkos nav noteikts limits DzVA biežumu ganāmpulkos nosaka sertificētais veterinārārsts atkarībā no ganāmpulka riskiem un konstatētajām veselības vai produktivitātes problēmām. Minimālais ieteicamais DzVA biežums mazo atgremotāju ganāmpulkos ar labu dzīvnieku veselības un menedžmenta praksi ir ne mazāk 1 reizi gadā. Tomēr ņemot vērā ražošana intensitāti kombinācijā ar šīs nodaļas 2. punktā norādītajiem riska faktoriem DzVA ieteicams veikt pēc sekojošiem principiem:

Intensīva piena ražošana un jēru audzēšana, kā arī saimniecības, kurās, piemēram, vakcinē dzīvniekus DzVA ieteicams veikt 3 reizes gadā.

Saimniecībās ar sezonālu atnešanos un sezonālu jēru audzēšanu, jāveic 2 DzVA apmeklējumiem gadā.

Ekstensīvās ražošanas gadījumā neatkarīgi no saimniecības lieluma DzVA jāveic vismaz 2 reizes gadā.

6. DzVA laikā var veikt arī plānveida veterināros pakalpojumus ganāmpulkā (piemēram, grūsnības noteikšanu, plānotās vakcinācijas, parazitārās invāzijas kontroles pasākumus u.c.), par kuru sniegšanas nosacījumiem vienojas pirms līguma slēgšanas ar ganāmpulka īpašnieku, un tos iekļauj DzVA pakalpojuma līguma saturā.

9. Aitu un kazu ganāmpulku pirmās dzīvnieku veselības vizītes (DzVA) veidlapa

DzVA veidlapas jautājumu sarakstu veido praktizējošs sertificēts veterinārārsts pirms ganāmpulka apmeklējuma, atbilstoši mazo atgremotāju ganāmpulka riska faktoriem, specifiskajiem turēšanas, ēdināšanas un citiem labturības apstākļiem, kā arī vadoties pēc aktuālām ganāmpulka veselības problēmām. Iegūtajiem datiem, to analīzei un ieteikumiem mazo atgremotāju veselības vizītēs jābūt veidotiem, lai veicinātu dzīvnieku veselības likuma prasību ievērošanu, slimību savlaicīgu atklāšanu, kontroli, profilaksi un celtu saimniecības ražot spēju, konkurētspēju un rentabilitāti.

Regulāri ieteicams iekļaut/aktualizēt šādus punktus:

Apakšpunktus var pielāgot, vadoties pēc saimniecības lieluma, ražošanas specifikas un citiem apstākļiem.

1. Saimniecības reģistrācijas dati:

- 1.1. Saimnieka, vārds uzvārds:
- 1.2. Saimniecības nosaukums:
- 1.3. Adrese:
- 1.4. Novietnes Nr:
- 1.5. Ganāmpulka Nr:
- 1.6. Telfona Nr, epasts:

Mērķis: reģistrācijas dati kalpo kā apstiprinājums reģistrētai, legālai dzīvnieku turēšanai. Kā arī nepieciešamības, gadījumā ļauj no LDC iegūt daļu no saimnieciskajiem rādītājiem, dzīvnieku kustību u.c., ļauj salīdzināt LDC reģistrētos datus un situāciju realitātē.

2. Vispārīgie dati par saimniecību:

- 2.1. Kādu sugas mazos atgremotājus tur ganāmpulkā – aitas, kazas?
- 2.2. Kāda šķirne?
- 2.3. Kādam mērķim tur dzīvniekus? Gaļas, piena ražošanai, šķirnes dzīvnieku audzēšanai, abi, vai citi mērķi, teritoriju noganīšanai, hobijs. Vai nodarbojas ar intensīvo ražošanu vai ekstensīvo ražošanu?
- 2.4. Aitu/kazu skaits kopā:
 - 2.4.1. Pieaugušas aitas/kazas:
 - 2.4.2. Ataudzējamie dzīvnieki (remotdzīvnieki):
 - 2.4.3. Teķu/āžu skaits:
 - 2.4.4. Jēru/kazlēnu skaits:
- 2.5. Cik hektāru zemes apsaimnieko?
- 2.6. Kāds ir saimnieciskās darbības mērķis 5-10 gadiem.
- 2.7. Kādas ir ganāmpulkā zināmās, esošās slimības/ veselības, produktivitātes problēmas?
- 2.8. Vai tiek veikti slimību profilakses pasākumi? (piem., ir konkrētu slimību vakcinācijas protokoli)

Mērķis: vispārīgie dati ļauj saprast un interpretēt dzīvnieku turēšanas mērķi, intensitāti, ganāmpulka lielumu, saimniecības resursu atbilstību dzīvnieku labturības prasībām, ražošanas specifiskās vajadzības, indikatoru normas, saslimstību potenciālo prevalenci utm. Ļauj pēc tam spriest par saimniecības sniegumu.

3. Slimību un produktivitātes indikatori mazo atgremotāju ganāmpulkā pārskata periodā:

- 3.1. Pieaugušo dzīvnieku ķermeņa kondīcija
- 3.2. Vidējais jēra/kazlēna dzimšanas svars (kg)-.
- 3.3. Vidējais jēru/kazlēnu atšķiršanas vecums (d).
- 3.4. Vidējais jēra/kazlēna svars atšķiršanas brīdī,kg.
- 3.5. Vidējais dzīvmasas pieaugums līdz atšķiršanai,
- 3.6. Vidējais realizēto jēru/kazlēnu svars:
- 3.7. Vidējais vecums realizējot jērus/kazlēnus:
- 3.8. Vidējais dzīvmasas pieaugums pēc atšķiršanas līdz realizācijai:
- 3.9. Realizēto jēru skaits uz vienu lecināto aitu māti?
- 3.10. Piena dzīvniekiem uzmanību pievēršas arī šiem rādītājiem:
 - 3.10.1. Cik ir slaucamās kazas?
 - 3.10.2. Piena izslaukums no kazas standartlaktācijā, kg;
 - 3.10.3. Kazas ar SŠSk >200 000 (% /slauc.k.)
- 3.11. Neiegūto jēru/kazlēnu skaits no dzimšanas līdz pārdošanai/realizācijai (abortējušie, nedzīvi dzimušie, visi mirušie)
- 3.12. Aitu mirstība %
- 3.13. Aitu brāķēšana %
- 3.14. Ganāmpulka atjaunošana %
- 3.15. Ālavo aitu skaits %

Indikatoru jautājumus var pielāgot attiecībā no saimniecības lieluma, dzīvnieku turēšanas mērķa, intensitātes, lai tie būtu jēgpilni. Nelielās saimniecībās, ekstensīvas saimniecībās vai intensīvās gaļas ražojošās saimniecībās piemēro nepieciešamos jautājumus.

Mērķis: saimniecisko datu analīze ļauj saprast, vai konkrētie ražošanas indikatori atbilst vispārpieņemtām normām. Saražotās produkcijas apjoms un kvalitāte, arī dzīvmasas pieaugumu rādītāji dažādos periodos ir cieši saistīti ar dzīvnieku labturības prasību nodrošināšanu un dzīvnieku veselības stāvokli. Novirzes vai zemi saimniecisko datu rādītāji attiecīgi norāda uz ganāmpulkā klātesošām gan infekcijas un invāzijas, gan iekšējām slimībām, labturības, tai skaitā ēdināšanas, menedžmenta kļūdām, utm.

Mirstības dati tieši atspoguļo dzīvnieku veselības un labturības noviržu incidenci un prevalenci.

4. Pārnēsājamo slimību biežuma pārskata dati (cik bieži minēto slimību ganāmpulkā sastop):

- 4.1. Infekcijas slimības
 - 4.1.1. Vai novēro dzīvnieku novājēšanu?
 - 4.1.2. Infekciozs klibums (kurai dzīvnieku grupai):
 - 4.1.3. Klostrīdiju ierosinātas slimības?
 - 4.1.4. Respiratorās sistēmas slimības:
 - 4.1.4.1. līdz 12 mēn vecumam
 - 4.1.4.2. pēc 12 mēn vecuma
 - 4.1.5. Aborti un nedzīvi dzimuši jēri/kazlēni
 - 4.1.6. Mastīti
 - 4.1.7. Diarejas jaundzīvniekiem, pieaugušajiem
 - 4.1.8. Vai ir veikta potenciālo infekcijas slimību ierosinātāju noteikšana tai skaitā ekonomisko infekcijas slimību kā Mazo atgremotāju lenti vīrus, Kazeozais limfadenīts, Paratuberkuloze?
 - 4.1.9. Kādas infekcijas slimības ir konstatētas un vai ir to kontroles plāns?

- 4.1.10. Vai ir citu infekcijas slimību simptomi ganāmpulkā?
- 4.2. Parazitārās slimības (cik dzīvniekus skārusi konkrētā invāzija vai arī var norādīt vai esošās slimības ir raksturīgas ganāmpulkā vai nē):
 - 4.2.1. Ektoparazīti:
 - 4.2.2. Miāzes:
 - 4.2.3. Fascioloze:
 - 4.2.4. GI strongelīdi:
 - 4.2.5. Kokcidioze
- 4.3. Parazitāro invāziju kontrole un profilakse:
 - 4.3.1. Vai un kādi parazitāro slimību profilakses pasākumi tiek veikti
 - 4.3.2. Vai ir izstrādāts pretparazitāro pasākumu plāns;
 - 4.3.3. Vai un kad ir veikta pēdējā koproloģiskā izmeklēšana;
 - 4.3.4. Vai un kad ir veikta pēdējā pretparazitāro līdzekļu rezistences testēšana.
- 4.4. Metabolās slimības:
 - 4.4.1. Grūsnības toksēmija
 - 4.4.2. Spurekļa acidoze
 - 4.4.3. Citas nelipīgās slimības
 - 4.4.4. Pēkšņa nāve (nav zināms iemesls)
 - 4.4.5. Citas slimības
- 4.5. Aitu mātēm/ kazām ar reproduktīvo sistēmu un ar atražošanu saistītās slimības (norāda konkrētu skaitu/ vai jau procentos izrēķinātu lielumu):
- 4.6. Jaundzīvnieku slimības (norāda konkrētu skaitu/ vai jau procentos izrēķinātu lielumu).

Mērķis: noskaidrot slimības sastopamību, kas tālāk ļauj spriest par labturības, menedžmenta, nelipīgo vai infekcijas slimību kontroles, profilakses, biodrošības procesu nepilnībām ganāmpulkā.

Ļauj identificēt konkrētās slimības vai labturības, menedžmenta nepilnības un fokusēties to uzlabošanai, novēršanai, tādējādi sekmējot saimniecības sniegumu, konkurētspēju un samazinot slimību izplatību.

5. Biodrošība.

- 5.1. Vai ir izstrādāts un praktiski ievērots biodrošības pasākumu plāns jaunu pārnēsājamo slimību apdraudējuma novēršanai?
- 5.2. Vai ir izstrādāts un praktiski ievērots biodrošības pasākumu plāns saimniecībā esošu pārnēsājamo slimību radītā spiedienā mazināšanai?
- 5.3. Kā notiek ganāmpulka atjaunošana? Vai ataudzē maiņas dzīvniekus saimniecībā? Vai iepērk dzīvniekus, kādus (sievīškos vai tikai vīriškos)
- 5.4. Vai tiek veikta teķu/āžu noma uz lecināšanas periodu?
- 5.5. Cik bieži notiek jaunu dzīvnieku ievēšana saimniecībā?
- 5.6. Vai ir, iespējams, ievestos dzīvniekus turēt karantīnā? Kā to dara un vai to dara, cik ilgi tur dzīvniekus izolēti? Vai veic kādus izmeklējumus vai ārstēšanu karantīnā esošiem dzīvniekiem?

Mērķis: izsekot potenciālo slimības ierosinātāju iespējas iekļūt ganāmpulkā, izsekot saimniecībā esošu mikroorganismu cirkulāciju/izplatību. Mazināt, novērst infekcijas slimību iekļūšanu saimniecībā un mazināt saimniecībā/dzīvniekos jau esošo mikroorganismu radītu

spiedienu uz pārējiem/citiem dzīvniekiem, lai to imunitātes sistēma varētu novērst klīnisku saslimšanu.

6. Zāļu vielu lietošanas paradumi:

- 6.1. Cik bieži jālieto medikamenti dzīvnieku ārstēšanai?
- 6.2. Kur iegādājas medikamentus?
- 6.3. Kur uzglabā un kā uzglabā medikamentus?
- 6.4. Vai veic izlietoto medikamentu uzskaiti, veic pierakstus norādot kuriem dzīvniekiem, kāds medikaments lietots, produkcijas ierobežošanas laiks?
- 6.5. Cik bieži lieto antimikrobiālos līdzekļus, kuros gadījumos?
- 6.6. Cik bieži lieto pretparazītāros līdzekļus, kuros gadījumos?
- 6.7. Cik ilgi uzglabā atvērtus/ caurdurtus zāļu flakonus? Līdz 7d; līdz 30 d ; līdz 60 d; virs 60 dienām?

7. Aitu/kazu turēšanas, ēdināšanas dati (šo informāciju novērtē saimniecībā esot uz vietas vērtējot situāciju un paralēli uzdodot jautājumus atbildīgajai personai):

- 7.1. Vai turēšanas apstākļi iekštelpās ir atbilstoši
- 7.2. Ēdināšana:
 - 7.2.1. Rupjā barības pieejamība (barotavas, barības galda tīrība, barības daudzums, kvalitāte)
 - 7.2.2. Rupjās barības kvalitāte, smarža
 - 7.2.3. Spēkbarības izēdināšanas veids, režīms
 - 7.2.4. Minerālvielas (piebarošana/ bar. piedevas)
- 7.3. Ūdens pieejamība, tīrība:
 - 7.3.1. Ir vai nav, vai daļēji ir BRĪVI pieejams TĪRS dzeramais ūdens
 - 7.3.2. Dzirdņu skaits/dzīvnieku skaitu?:
- 7.4. Ganības:
 - 7.4.1. Cik dzīvnieki uz ha?
 - 7.4.2. Ganību rotācijas princips?

Mērķis: analizēt aitu un kazu turēšanas un ēdināšanas datus. Tie ļauj spriest par vērtēto indikatoru atbilstību, tādējādi nepieciešamības gadījumā ļaujot veikt korekcijas tā veicinot gan dzīvnieku labturību, gan stiprinot dzīvnieku imunitāti un sekmējot veselību, gan veicinot produktivitāti un produkcijas kvalitāti.

Barības uzglabāšana:

- 8.1. Vai ir atbilstoša siena, skābsiena, skābbarības uzglabāšana?
- 8.2. Vai ir atbilstoša spēkbarība, barības piedevu uzglabāšana?

Mērķis: vērtējot barības līdzekļu uzglabāšanu var savlaicīgi preventēt barības līdzekļu bojāšanos, kā arī konkrētos gadījumos skaidrot, novērst dzīvnieku veselības, labturības novirzes, kas potenciāli radušās neatbilstoši turētas/ bojātas barības izēdināšanas rezultātā.

10. Akvakultūras dzīvnieku ganāmpulka veselības apmeklējumu (DzVA) vadlīnijas

Latvijā vienīgais zivju audzētavu reģistrs ir Pārtikas un veterinārā dienesta (turpmāk – PVD) “Atzīto akvakultūras dzīvnieku audzēšanas uzņēmumi”, kurā reģistrēti 127 uzņēmumi (kopā 140 novietnes). Taču daži no uzņēmumiem nenodarbojas ar zivju audzēšanu. Izvērtējot LURSOFT datubāzē pieejamo informāciju, PVD reģistrā iekļauti loģistikas un būvniecības uzņēmumi, kuri, visticamāk, zivju audzēšanu kā papildu iespējamo nozari ir norādījuši uzņēmuma reģistrācijas brīdī. Droši vien tāpēc PVD reģistrā daudziem uzņēmumiem nav pieejama pilna informācija par audzējamajām (pret konkrētām slimībām uzņēmīgajām) zivju sugām.

Saskaņā ar CSP datiem 2023. gadā ekonomiski aktīvi bija tikai 69 uzņēmumi. Taču nav publiski pieejama informācija par minētajiem uzņēmumiem, līdz ar to arī nav iespējas norādīt, kuriem uzņēmumiem būtu vēlamas šādas veselības vizītes. Tā kā veselības vizītes plānos veikt audzētavu apkalpojošajam sertificētajam veterinārārstam, tad tas varētu būt veterinārārsta kompetencē izvērtēt katrai zivju audzētavai nepieciešamo vizīšu skaitu, kā arī atkarībā no audzēšanas apstākļiem, pieejamās informācijas, ko sniedz zivkopis vai akvakultūras uzņēmuma īpašnieks, tikai apkalpojošais veterinārārsts var dot rekomendācijas zivju veselības stāvokļa uzlabošanai.

LR veterinārmedicīnas likums nosaka, ka praktizējošam veterinārārstam ir pienākums nekavējoties ziņot Pārtikas un veterinārā dienesta attiecīgās teritoriālās struktūrvienības vadītājam par valsts uzraudzībā esošo dzīvnieku infekcijas slimību uzliesmojumiem vai aizdomām par tiem, un rīkoties saskaņā ar dzīvnieku infekcijas slimību apkarošanas programmām līdz turpmākajiem valsts vecākā inspektora veterinārajā jomā rīkojumiem.

Zivju turēšanas apstākļi katru dienu jāreģistrē *Zivkopības žurnālā*. Zivkopja kompetencē reģistrējamie dati: piemēram pilnīgi maksīgajā vidē - RAS sistēmās - parasti tiek uzstādītas iekārtas, kas nepārtraukti automātiski reģistrē zivīm svarīgākos rādītājus: temperatūru, izšķīdušā skābekļa daudzumu un piesātinājumu ar skābekli, kā arī citus ūdens kvalitātes rādītājus, savukārt dabiskā vidē - dīķī, kur izveidojusies pašpietiekama ekosistēma, temperatūras un skābekļa mērījumus var veikt daudz retāk. Piemēram lašveidīgo zivju audzētavās ūdens temperatūra jāmēra katru dienu, lai varētu paredzēt riskus (temperatūras pieaugums sasiņās ar slimību uzliesmojumiem, barošanās intensitāti), skābekļa mērījumu ir ļoti vēlami, lai laicīgi pasargātu zivis no novārgšanas pazemināta izšķīdušā skābekļa dēļ vai pat pasargātu no slāpšanas. Karpas ir daudz plastiskākas un spēj vieglāk pielāgoties īslaicīgām vides izmaiņām.

Specializētajās zivju mazuļu audzētavās gan ūdens kvalitātei, gan slimību kontrolei jāpievērš lielāka uzmanība nekā preču zivju audzētavās. Dīķsaimniecības šādas vizītes iespējams ieplānot tikai zivju nozvejas laikā. Tad dīķi tiek nolaisti un zivis ir pieejamas izmeklēšanai.

Izvērtējot PVD reģistru “Atzīto akvakultūras dzīvnieku audzēšanas uzņēmumi” LURSOFT datu bāzi un zivju audzētavas īpašnieku (zivkopju) un apkalpojošo veterinārārstu viedokli, uzskatu, ka šādas veselības vizītes nav ieviešamas kā obligāts pasākums.

Akvakultūras nozares speciālisti jau šobrīd sadarbojas ar veterinārārstiem, lai nodrošinātu dzīvnieku veselību un labturību. Brīvprātīgas veselības vizītes veicinātu sadarbību un abpusēju uzticību. Obligātas vizītes var prasīt daudz resursu un finansiālu slogu, kas var radīt papildu izmaksas gan zivju audzētavas īpašniekiem, gan apkalpojošajiem veterinārārstiem. Brīvprātīga pieeja ļauj resursus izlietot efektīvāk un koncentrēties uz vissvarīgākajiem uzdevumiem. Brīvprātīgas vizītes ļauj uzņēmumu īpašniekiem labāk izprast un izglītoties par dzīvnieku

veselības jautājumiem. Tas veicina pašu uzņēmumu aktīvu līdzdalību un izpratni par veselības uzraudzības procesu.

Mūsu ieteikums, ka akvakultūras dzīvnieku veselības vizītes veicamas uz brīvprātības principa, savstarpēji vienojoties veterinārārstam un zivju audzētavas īpašniekam un /vai zivkopjiem.

11. Akvakultūras dzīvnieku ganāmpulka pirmā (audita) DzVA veidlapa

DzVA veidlapas jautājumu sarakstu veido sertificēts veterinārārsts pirms apmeklējuma ganāmpulkā, atbilstoši katra akvakultūras uzņēmuma riska faktoriem, audzēšanas mērķiem (preču zivis vai zivju resursu atražošana) specifiskajiem turēšanas, ēdināšanas un citiem labturības apstākļiem, kā arī, vadoties no jau zināmajām ganāmpulka veselības problēmām.

1. Saimniecības reģistrācijas dati:

- 1.1.Saimniecības vadītāja vārds, uzvārds:
- 1.2.Zivjaudzētavas nosaukums:
- 1.3.Adrese:
- 1.4.Novietnes Nr.
- 1.5.Telefona Nr.:
- 1.6.e-pasts:

Mērķis: Saimniecības identificēšana kalpo kā apstiprinājums legālai akvakultūras dzīvnieku turēšanai. Kā arī nepieciešama veterinārārstam, lai saglabātu savā datubāzē anketas rādītājus ar mērķi salīdzināt ar iepriekšējās vizītēs konstatētajiem rādītājiem, tādējādi ļaus novērtēt progresu kopš pēdējās vizītes un ļaus pilnvērtīgāk izstrādāt rekomendācijas zivju audzēšanas apstākļu pilnveidošanai un zivju veselības uzlabošanai. Informācija paredzēta tikai apkalpojošajam veterinārārstam un nedrīkst būt publiski pieejama.

2. Vispārīgie dati par zivju audzētavu:

- 2.1.Audzēšanas sistēma (Dīķi, RAS vai caurplūdes baseini).
- 2.2.Zivju suga.
- 2.3.Audzēšanas tips (Intensīvā, pusintensīvā, ekstensīvā).
- 2.4.monokultūra vai polikultūra (uzskaita sugas).
- 2.5.No kurienes tiek iegūts ūdens? (dziļurbums, virszemes ūdenstilpe).
- 2.6.Kādu sugu zivis tiek audzētas?

Mērķis: Audzētavas raksturojums iekļauj vispārēju informāciju par audzēšanas sistēmām, zivju turēšanas apstākļiem, sugu daudzveidību, kā arī audzētavā ienākošā ūdens kvalitātes rādītājus, kas reizēm saistīti ar papildus riskiem. Tas ļaus precīzāk izprast zivju veselības problēmas, apiešanos ar zivīm un, iespējams, saskatīt slimību veicinošo faktoru klātbūtni. Katrā no audzēšanas sistēmām (RAS, baseinu ūdens caurplūdes sistēmas un dīķi) būtiski atšķirsies gan zivju turēšanas apstākļi, gan veicamie pasākumi, gan zivju slimības.

3. Ūdens kvalitātes parametri (datus regulāri reģistrē zivju audzētavas darbinieki):

- 3.1.Temperatūra;
- 3.2.Izšķīdušais skābeklis (DO);
- 3.3.Ūdens pH;
- 3.4.Ūdens dzidrums;
- 3.5.Ūdens plūsmas ātrums;
- 3.6.Ūdens apmaiņa (cik ilgā laikā nomainās sistēmas ūdens).

Mērķis: Informācija par ūdens kvalitāti ļauj izprast ar ūdens kvalitāti saistītos riskus. Jāapzinās, ka ūdens kvalitāte audzēšanas sistēmā pazeminās, zivis elpo ūdenī izšķīdušo skābekli, līdz ar to skābekļa daudzums lēnāk vai ātrāk samazinās, ūdeni piesārņo arī zivju vielu maiņas galaprodukti, neapēstā barība, bojā gājušās zivis.

4. Zivsaimnieciskie dati:

- 4.1. Vai tiek uzturēts vaislas ganāmpulks?
- 4.2. Vai tiek organizēts dabisks vai mākslīgs nārsts?
- 4.3. Kā tiek realizēta nārsta stimulācija (dabiskie stimulatori: gaismas režīma un ūdens temperatūras izmaiņas vai mākslīgie- hormonu injekcijas)?
- 4.4. Ikru mirstība.
- 4.5. Mazuļu mirstība pārejas laikā uz eksogēno barošanu.
- 4.6. Zivju mirstība nobarošanas periodā
- 4.7. Zivju svars realizācijas laikā (tikai pārtikā realizējamajām zivīm).
- 4.8. Zivju audzēšanas ilgums līdz pārtikā realizējamās zivs svaram.
- 4.9. Izmantojamās barības veids (Komerciāli ražotā barība vai mājās gatavota (dīķu mēslošana barības bāzes augšanai, graudi, pupas u.c.).
- 4.10. Barošanas režīms.
- 4.11. Dienā izbarotās barības daudzums (arī barības koeficients).
- 4.12. Zivju turēšanas blīvums.
- 4.13. Zivju agresivitāte barā

Mērķis: Zivsaimniecisko datu analīze ļauj saprast ražošanas procesu konkrētajā zivju audzētavā un saskatīt vājos posmus, kuros nepieciešama situācijas uzlabošana, tādejādi palielinot kopējo zivsaimniecisko produktivitāti. Novērtējot zivju grupu galvenā uzmanība jāpievērš turēšanas blīvumam un zivju uzvedībai: reakcija uz ēnām (cilvēkam pieejot), reakcija uz barību, reakcija uz skaņu (cilvēks, pieejot pie baseina, rada zivīm dzirdamas skaņas viļņus, pārbaudot zivju reakciju uz skaņu, nav jāsit pie baseina).

5. Barības uzglabāšana:

- 5.11. Vai ir atbilstoša rūpnieciski ražotās barības uzglabāšana
- 5.12. Vai ir atbilstoša mājās gatavotās barības (graudi, pupas, tauriņzieži u.c) uzglabāšana

Mērķis: vērtējot barības līdzekļu uzglabāšanu var savlaicīgi preventēt barības līdzekļu bojāšanos, kā arī konkrētos gadījumos skaidrot, novērst dzīvnieku veselības, labturības novirzes, kas potenciāli radušās neatbilstoši turētas/ bojātas barības izēdināšanas rezultātā.

- 5.13. Individuālais zivju vērtējums:
- 5.14. Bioloģiskie dati iegūstami vismaz 100 zivīm. Katra zivs jāizmeklē, jānosver un jāizmēra garums svārs un garums (nepieciešami nobarotības koeficienta aprēķināšanai).
- 5.15. Individuālajā novērtējumā jāapskata zivs spuras (nekroze), skeleta deformācijas un jānovērtē iespējamā saslimšana ar parazitārām vai bakteriālām slimībām.
- 5.16. Garums
- 5.17. Svārs
- 5.18. Spuru nekroze
- 5.19. Skeleta deformācijas

Mērķis: balstoties uz nobarotības koeficientu(svāra un garuma attiecība), spuru stāvokli un skeleta deformācijām var vērtēt zivju labturību visā audzēšanas periodā.

6. **Slimības** (cik bieži tiek konstatēti saslimšanas gadījumi ar sekojošām slimībām vai arī var norādīt vai esošās slimības ir raksturīgas akvakultūras uzņēmumā vai nē)
 - 6.11. Aeromonoze
 - 6.12. Flavobakterioze (miksobakterioze)
 - 6.13. Traumas
 - 6.14. Parazitozes

- 6.15.Žaunu slimības
- 6.16.Žaunu vāku slimības
- 6.17.Karpu sarkanā sērga (aeromonoze, pseidomonoze, karpu pavasara virēmija)
- 6.18.Karpu bakas

7. **Biodrošība**

- 7.11.Vai ir veikti pasākumi aizsardzībai pret zivjēdājiem putniem vai zīdītājiem?
- 7.12.Vai ir atbilstoša teritorijas ceļu loģistika (tīrā/ netīrā zona, vai ceļi krustojās)?
- 7.13.Vai lieto darba apģērbu un apavus, kas paredzēts lietošanai tikai akvakultūras uzņēmumā?
- 7.14.Vai ir iespēja un tiek veikta roku mazgāšana pēc kontakta ar dzīvniekiem?
- 7.15.Vai ir katram baseinam atsevišķi mirušo un slimo zivju izvākšanas sietiņi?
- 7.16.Vai notiek ūdens dezinfekcija?
- 7.17.Vai ir, iespējams, ievestos akvakultūras dzīvniekus turēt karantīnā?

8. **Zāļu vielu lietošanas paradumi:**

- 8.11.Cik bieži jālieto zāļu vielas dzīvnieku ārstēšanai?
- 8.12.Kur iegādājas zāļu vielas?
- 8.13.Kur uzglabā un kā uzglabā zāļu vielas?
- 8.14.Vai veic izlietoto zāļu vielas uzskaiti, veic pierakstus norādot kuriem dzīvniekiem, kādas zāļu vielas lietotas, produkcijas ierobežošanas laiks?
- 8.15.Cik bieži lieto antimikrobiālos līdzekļus?
- 8.16.Antimikrobiālos līdzekļu lietošanas (biežuma/ daudzuma) izmaiņas ārstēšanā pēdējā gada laikā
- 8.17.Zāļu vielu, īpaši antimikrobiālos līdzekļu pielietošanas stratēģija
- 8.18.Kādi dezinfekcijas līdzekļi tiek pielietoti?
- 8.19.Vai audzētavai ir savs HACCP (Bīstamību analīze un kritiskie kontroles punkti) plāns?^{3,4,5,6}

³ LR Zvejniecības likums

⁴ Ministru kabineta 2017. gada 14. marta noteikumi Nr. 146 "Noteikumi par veterinārajām prasībām akvakultūras dzīvniekiem, no tiem iegūtiem produktiem un to apritei, kā arī atsevišķu akvakultūras dzīvnieku infekcijas slimību profilaksei un apkarošanai"

⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Regula (ES) 2016/429 par pārnēsājamām dzīvnieku slimībām un ar ko groza un atceļ konkrētus aktus dzīvnieku veselības jomā ("Dzīvnieku veselības tiesību akts").

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Regula (ES) 2016/429 par pārnēsājamām dzīvnieku slimībām un ar ko groza un atceļ konkrētus aktus dzīvnieku veselības jomā ("Dzīvnieku veselības tiesību akts").

12. Dējējvistu un broileru ganāmpulku dzīvnieku veselības apmeklējumu (DzVA) vadlīnijas

DzVA dējējvistu un broileru ganāmpulkos realizējami saskaņā ar iepriekš aprakstītajiem DzVA organizēšanas un realizācijas galvenajiem pamatprincipiem.

DzVA dējējvistu un broileru ganāmpulkos, kas iesaistīti pārtikas aprītē, kamēr nav sertificētu DzVA pakalpojumu sniedzēju, realizējami balstoties uz brīvprātības principiem, - uz sertificētā veterinārārsta un ganāmpulka īpašnieka savstarpēju vienošanos par sadarbību ganāmpulka dzīvnieku vispārējā veselības stāvokļa regulārā kontrolē, tā uzlabošanā (īpaši pārnēsājamo slimību novēršanā), kā arī ražotās produkcijas kvalitātes un kvantitātes paaugstināšanā.

DzVA dējējvistu un broileru ganāmpulkos realizējami, kā sertificētu veterinārārstu veikts regulārs maksas pakalpojums. Pakalpojumu var sniegt arī uzņēmumā nodarbinātie praktizējošie veterinārārsti.

Īpaši svarīgi DzVA veikt visos ganāmpulkos, kuros ir kāds no sekojošajiem riska faktoriem:

- kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība reģionā;
- kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība ganāmpulkā;
- jaunu dzīvnieku pievienošana ganāmpulkam
- jauktu sugu ganāmpulks;
- ganāmpulka lielums;
- mirstības % paaugstināšanās;
- iegūtās produkcijas (olas vai gaļa) strauja samazināšanās;
- pārtikas infekciju ierosinātāju diagnosticēšanas produktos;
- paaugstināta antimikrobiālo līdzekļu lietošana;
- saimniekošanas veida maiņa.

DzVA biežumam dējējvistu un broileru ganāmpulkos nav noteikts limits, bet ir DzVA ieteicams veikt visos dējējvistu un broileru ganāmpulkos, kas ir iesaistīti pārtikas aprites ķēdē.

DzVA biežumu ganāmpulkos nosaka sertificēts veterinārārsts atkarībā no ganāmpulka riskiem (augsta vai zema riska ganāmpulks) un konstatētajām veselības vai produktivitātes problēmām, bet ieteicamais apmeklējumu skaits dējējvistu ganāmpulkā – vismaz 1 reizi jaunputnu ataudzēšanas ciklā (putnu vecums 1 diena- ~15 nedēļas) un vismaz 1x dējējvistu audzēšanas ciklā. Ieteicamais apmeklējumu skaits broileru ganāmpulkā – vismaz 1 reizi audzēšanas ciklā. Apmeklējumu biežuma skaits var būt augstāks.

Veselības apmeklējums dējējvistu un broileru ganāmpulkos jāveic regulāri, tiem ir jābūt daļai no kopējās ganāmpulka uzraudzības sistēmas, kā papildus pasākumi citām uzraudzības un kontroles sistēmām. Ieviešot dzīvnieku veselības apmeklējumus var tikt veicināta biodrošības pasākumu ievērošana, agrīna infekcijas slimību diagnostika, infekcijas slimību sloga samazināšana, produktivitāte, rentabilitāte, labturība un samazināta antimikrobiālo līdzekļu izmantošana ganāmpulkā, kā arī vispārēja mājputnu turētāju zināšanu līmeņa un atbildības paaugstināšana, uzticības veicināšana speciālistiem.

13. Dējējvistu un broileru pirmā dzīvnieku veselības apmeklējuma (DzVA) veidlapa

DzVA veidlapas jautājumu sarakstu veido un pielāgo sertificēts veterinārārsts pirms apmeklējuma ganāmpulkā, atbilstoši katra ganāmpulka riska faktoriem, specifiskajiem turēšanas, ēdināšanas un citiem labturības apstākļiem, kā arī vadoties no jau zināmajām ganāmpulka veselības problēmām. Jāņem vērā mājputnu turēšanas sistēma, novietņu atrašanās vieta, sevišķi bīstamo infekcijas slimību izplatība reģionā.

Pirms biodrošības, labturības un dzīvnieku veselības stāvokļa izvērtēšanas, vēlams iepazīties ar sekojošu informāciju par ganāmpulku vai novietni:

- ganāmpulka reģistrācijas numura, adreses, īpašnieka dati;
- ganāmpulka dzīvnieku skaita, šķirņu, produktivitātes rezultāti;
- saimniecības plānotie sasniedzamie mērķi 5 gadu perspektīvē;
- ganāmpulka biodrošības plāna esamība, kvalitāte;
- ganāmpulkā jau zināmo veselības, u.c. problēmu uzskaitījums;
 - slimību (īpaši pārnēsājamo) un produkcijas kvalitāti un kvantitāti raksturojošie rezultāti, lai identificētu ganāmpulka problēmu(-as); ar saslimšanu saistītie veselības un produktivitātes rādītāji
 - dzīvnieku likvidācijas un nobeigšanās gadījumu analīze
 - zāļu [īpaši antimikrobiālo līdzekļu (AML)] uzskaites rezultāti, (no e-VETIS), to izvēles un lietošanas stratēģija dažādu slimību ārstēšanā;
 - dzīvnieku barības kvalitātes analīžu rezultāti, barības deva

Parametri, ko ieteicams regulāri novērtēt ir pielāgojami ganāmpulka izmēram, putnu sugai, šķirnei, turēšanas sistēmai, sezonai un jau esošai uzraudzības sistēmai. Vēlams regulāri iekļaut sekojošus parametrus.

1. Saimniecības reģistrācijas dati:

- 1.1.Saimnieka, vārds uzvārds:
- 1.2.Saimniecības nosaukums:
- 1.3.Adrese:
- 1.4.Novietnes Nr:
- 1.5.Ganāmpulka Nr
- 1.6.Telefona Nr, epasts:

Mērķis: reģistrācijas dati kalpo kā apstiprinājums reģistrētai, legālai dzīvnieku turēšanai. Ja ganāmpulks nav reģistrēts – mērķis informēt dzīvnieku turētāju par reģistrācijas procesu, dzīvnieku turēšanas, reģistrēšanas noteikumiem un to nozīmību.

2. Vispārīgie dati par saimniecību:

- 2.2.Šķirne/ Kross
- 2.3.Putnu skaits kopā:
- 2.4.Dējējvistas:
- 2.5.Jaunputni (2d-17w):
- 2.6.Cāļi
- 2.7.Broileri
- 2.8.Citi mājputni
- 2.9.Turēšanas sistēma
- 2.10.Saimnieciskās darbības mērķis 5-10 gadiem

2.11. Atbildīgās personas pieredze putnkopībā (gados)

2.12. Darbinieku skaits

2.13. Ganāmpulkā zināmās, esošās slimības/ problēmas?

Piemēram: Salmoneloze/ Sarkanā ērcīte/ Kanibālisms/ Parazitozes

Mērķis: vispārīgie dati sniedz informāciju par ganāmpulka izmēru, saimniekošanas mērķiem, dzīvnieku skaitu, turēšanas sistēmu, kas var būt aktuāli izvērtējot dažādus iegūtos datus, piemēram, sasaistīt patoloģijas/ slimības ar turēšanas sistēmu/ dzīvnieku vecumu u.c.

3. Saimnieciskie dati:

1.1. Informācija par jaunputniem:

1.1.1. Vai cāļi tiek ataudzēti uz vietas saimniecībā?

1.1.2. Vai cāļi tiek iepirkti no citiem ganāmpulkiem?

1.1.3. Vai vienmēr tiek pirkti no viena audzētāja?

1.1.4. Vai tiek iepirkti jaunputni?

1.1.5. Vai vienmēr tiek pirkti no viena audzētāja?

1.1.6. Vai cāļu un jaunputnu pārvadāšanas transports iebrauc saimniecībā?

1.1.7. Vai cāļu un jaunputnu pārvadāšanas transports tiek dezinficēts pirms iebraukšanas saimniecībā?

1.1.8. Vai ir izstrādāts vakcinācijas plāns?

1.1.9. Vai vakcinē pret:

1.1.10. Ņūkāsas slimību

1.1.11. Gamboro slimību

1.1.12. Mareka slimību

1.1.13. Infekciozo bronhītu, celms

1.1.14. Infekciozo laringotraheītu

1.1.15. 3 Infekciozo encefalomiēlītu

1.1.16. 3 Reovīrusa infekciju

1.1.17. Salmonelozi

1.1.18. Kokcidiozi

1.1.19. Mirstība %

1.2. Informācija par dējējvistām:

1.2.1. Vai tiek iepirktas dējējvistas no citiem ganāmpulkiem?

1.2.2. Vai tiek pirktas no viena audzētāja?

1.2.3. Vai tiek saņemts veterinārārsta apstiprinājums par iepirkto dējējvistu vispārīgo veselības stāvokli?

1.2.4. Vai jaunievestās dējējvistas tiek turētas karantīnā?

1.2.4.1. Cik ilgi?

1.2.5. Vai tiek veikta dējējvistu klīniskā izmeklēšana pirms pievienošanas ganāmpulkam?

1.2.6. Vai ir tiek reģistrēta dzīvnieku transportēšana/pirkšana/pārdošana?

1.2.7. Dējība

1.2.8. Vidējais olu skaits no dzīvnieka

Mērķis: saimniecisko datu analīze un apkopošana dod iespēju analizēt saimniekošanas praksi, sniegt ieteikumus, analizēt nozīmīgākos produktivitātes rādītājus, gūt ieskatu infekcijas slimību preventīvo pasākumu veikšanā. Broileru ganāmpulka DzVA anketā iekļaut jautājumus par cāļu iegūšanu/ pirkšanu/ karantinēšanu.

4. Mirstības dati:

- 4.1.Mirušo putnu skaits cikla laikā.
- 4.2.Mirušo putnu skaits dienā.
- 4.3.Nāves cēloņi.
- 4.4.Līķu savākšana.
- 4.5.Patologanatomisko sekciju veikšana.
- 4.6.Līķu uzglabāšana.
- 4.7.Līķu utilizēšana.

Mērķis: mirstības dati tieši atspoguļo dzīvnieku veselības un labturības noviržu incidenci un prevalenci kā arī informēt ganāmpulka īpašnieku par pareizu līķu apriti, to uzglabāšanas veidiem un utilizāciju, lai samazinātu infekcijas un invāzijas slimību izplatīšanos ganāmpulkā vai reģionā.

5. Biodrošība:

- 5.1.Biodrošības plāns ir/nav;
- 5.2.iedalījums tīrā/ netīrā zona;
- 5.3.karantīna;
- 5.4.apmeklētāju/darbinieku reģistrs;
- 5.5.individuālo aizsardzības līdzekļu lietošana;
- 5.6.maiņas apģērbs/apavi;
- 5.7.dezinfekcijas līdzekļu lietošana;
- 5.8.transportlīdzekļu piekļuve fermai;
- 5.9.kaitēkļu kontrole;
- 5.10.ierobežojumi lolojumdzīvniekiem;
- 5.11.dzīvnieku, pakaišu, barības iegāde;
- 5.12.līķu un pakaišu iznīcināšana;
- 5.13.ūdens kvalitātes monitorings;
- 5.14.barības kvalitātes monitorings.

Mērķis: noskaidrot un analizēt iekšējās un ārējās biodrošības noteikumu izpildi ganāmpulkā, sniegt ieteikumus, sekmēt infekcijas slimību sloga samazināšanu mājputnu novietnēs.

6. Slimību biežuma pārskata dati/ veterinārie pakalpojumi

- 6.1.Infekcijas, invāzijas slimību diagnostika
- 6.2.Nāves cēloņu noskaidrošana:
 - 6.2.1. Patologanatomiskās sekcijas.
 - 6.2.2. Laboratoriskā diagnostika.
- 6.3.Salmonelozes uzraudzība.
- 6.4.Mikoplazmozes uzraudzība.
- 6.5.Tuberkulozes uzraudzība.
- 6.6.Parazitožu diagnostika.
- 6.7.Citu infekcijas slimību uzraudzība
- 6.8.Respiratorie simptomi (tostarp acs patoloģiju simptomi).
- 6.9. Gremošanas trakta traucējumu simptomi.CNS darbības traucējumu simptomi.
- 6.10.Ādas, apspalvojuma kopsakara traucējumi.
- 6.11.Reproduktīvā trakta traucējumu simptomi.
- 6.12.Veterinārie pakalpojumi:
 - 6.8.1. Reižu skaits pēdējā gada laikā;
 - 6.8.2. Biežākie iemesli;
 - 6.8.3. Klīniskā izmeklēšana/ ārstēšana/ vakcinācija/ u.c.

- 6.8.4. Lietotie medikamenti
- 6.8.5. T.sk antibakteriālie līdzekļi - nosaukums, daudzums, ilgums
- 6.8.6. Vai tiek ievērots zāļu izdalīšanās periods?
- 6.8.7. Kas tiek darīts ar saražoto produkciju zāļu izdalīšanās periodā?
- 6.8.8. Vai ir gadījumi, kad veterinārā palīdzība netiek sniegta?

Mērķis: noskaidrot slimības sastopamību, kas tālāk ļauj spriest par labturības, menedžmenta, nelipīgo vai infekcijas slimību kontroles, profilakses, biodrošības procesu nepilnībām ganāmpulkā. Sniedz informāciju par veterinārajiem pakalpojumiem, lietotajiem medikamentiem, tostarp antibakteriālajiem līdzekļiem.

7. Labturības dati:

- 7.1.Dzeramais ūdens
 - 7.1.1. pieejamība
 - 7.1.2. tīrība
 - 7.1.3. dzirdņu tips un skaits
 - 7.1.4. patērētais ūdens 24H
- 7.2.Barība
 - 7.2.1. pieejamība
 - 7.2.2. tīrība
 - 7.2.3. barotavu skaits
 - 7.2.4. barotavu izmērs
 - 7.2.5. patērētā barība 24H
- 7.3.Laktas
 - 7.3.1. Laktu skaits
 - 7.3.2. Laktu veids
 - 7.3.3. Laktu izmērs
- 7.4.Ligzdas
 - 7.4.1. Ligzdu skaits
 - 7.4.2. Ligzdu tīrība
- 7.5.Apdzīvojamās platības izmērs
- 7.6.Elsojoši putni %
- 7.7.Saspiedušies putni %
- 7.8.Dermanyssus gallinae (sarkanā ērcīte) novērošana
- 7.9.Putekļi (maz, vidēji, daudz)
- 7.10.Blīvums
- 7.11.Krūšu kaula deformācija
- 7.12.Ādas bojājumi, traumas
- 7.13.Pododermatīts
- 7.14.Pirkstu traumas, bojājumi
- 7.15.Palielinātas guzas
- 7.16.Acs patoloģijas
- 7.17.Respiratorās infekcijas, simptomi
- 7.18.GI trakta traucējumu pazīmes
- 7.19.Parazīti
- 7.20.Sekstes patoloģijas, traumas
- 7.21.Apgriezti knābji, vecums, iemesls
- 7.22.Agresīva uzvedība

- 7.23. Spalvu veselība
- 7.24. Kanibālisma pazīmes
- 7.25. Mikroklimats
 - 7.25.1. amonjaka daudzums
 - 7.25.2. ventilācijas sistēma
 - 7.25.3. apgaismojuma sistēma
 - 7.25.4. tumsas/gaismas intervāli
 - 7.25.5. mitruma līmenis
 - 7.25.6. temperatūra

Mērķis: analizēt labturības indikatorus, lai noskaidrotu labturības prasību ievērošanu, sniegtu ieteikumus to uzlabošanai. Analizēt barošanas, turēšanas datus, kas var sniegt papildus informāciju par invāzijas/ infekcijas slimībām un palīdzēt to agrīnai diagnostikai. Broileru ganāmpulkos svarīgi noteikt dzīvnieku masu kg uz m².

8. Olu kvalitāte: Dējējvistu ganāmpulkos

- 8.1. Netīras olas %
- 8.2. deformētas olas% (gofrētas)
- 8.3. mīksta čaumalas %
- 8.4. olas aptraipītas ar asinīm %
- 8.5. Olas bez čaumalas%
- 8.6. Blāvas čaumalas%
- 8.7. Rozā/ violetas čaumalas%

Mērķis: iegūt informāciju par saražoto olu kvalitāti, lai padziļināti analizētu dzīvnieku labturību, turēšanu, barošanu, infekcijas slimību klātbūtni ganāmpulkā.

DzVA dējējvistu un broileru ganāmpulkos realizējami saskaņā ar iepriekš aprakstītajiem DzVA organizēšanas un realizācijas galvenajiem pamatprincipiem.

DzVA dējējvistu un broileru ganāmpulkos, kas iesaistīti pārtikas aprītē, kamēr nav sertificētu DzVA pakalpojumu sniedzēju, realizējami balstoties uz brīvprātības principiem, - uz sertificētā veterinārārsta un ganāmpulka īpašnieka savstarpēju vienošanos par sadarbību ganāmpulka dzīvnieku vispārējā veselības stāvokļa regulārā kontrolē, tā uzlabošanā (īpaši pārnēsājamo slimību novēršanā), kā arī ražotās produkcijas kvalitātes un kvantitātes paaugstināšanā.

1. DzVA dējējvistu un broileru ganāmpulkos realizējami, kā sertificētu veterinārārstu veikts regulārs maksas pakalpojums. Pakalpojumu var sniegt arī uzņēmumā nodarbinātie praktizējošie veterinārārsti.
2. Īpaši svarīgi DzVA veikt visos ganāmpulkos, kuros ir kāds no sekojošajiem riska faktoriem:
 - 2.1. kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība reģionā;
 - 2.2. kādas pārnēsājamās slimības strauja izplatība ganāmpulkā;
 - 2.3. jaunu dzīvnieku pievienošana ganāmpulkam
 - 2.3. jauktu sugu ganāmpulks;
 - 2.4. ganāmpulka lielums;
 - 2.5. mirstības % paaugstināšanās;
 - 2.6. iegūtās produkcijas (olas vai gaļa) strauja samazināšanās;
 - 2.7. pārtikas infekciju ierosinātāju diagnosticēšanas produktos;
 - 2.8. paaugstināta antimikrobiālo līdzekļu lietošana;

2.9. saimniekošanas veida maiņa;

3. DzVA biežumam dējējvistu un broileru ganāmpulkos nav noteikts limits, bet ir DzVA ieteicams veikt visos dējējvistu un broileru ganāmpulkos, kas ir iesaistīti pārtikas aprites ķēdē.

4. DzVA biežumu ganāmpulkos nosaka sertificēts veterinārārsts atkarībā no ganāmpulka riskiem (augsta vai zema riska ganāmpulks) un konstatētajām veselības vai produktivitātes problēmām, bet ieteicamais apmeklējumu skaits dējējvistu ganāmpulkā – vismaz 1 reizi jaunputnu ataudzēšanas ciklā (putnu vecums 1 diena- ~15 nedēļas) un vismaz 1x dējējvistu audzēšanas ciklā. Ieteicamais apmeklējumu skaits broileru ganāmpulkā – vismaz 1 reizi audzēšanas ciklā. Apmeklējumu biežuma skaits var būt augstāks.

Veselības apmeklējums dējējvistu un broileru ganāmpulkos jāveic regulāri, tiem ir jābūt daļai no kopējās ganāmpulka uzraudzības sistēmas, kā papildus pasākumi citām uzraudzības un kontroles sistēmām. Ieviešot dzīvnieku veselības apmeklējumus var tikt veicināta biodrošības pasākumu ievērošana, agrīna infekcijas slimību diagnostika, infekcijas slimību sloga samazināšana, produktivitāte, rentabilitāte, labturība un samazināta antimikrobiālo līdzekļu izmantošana ganāmpulkā, kā arī vispārēja mājputnu turētāju zināšanu līmeņa un atbildības paaugstināšana, uzticības veicināšana speciālistiem.